

IranArze.ir

@iranarze

@iranarze

کد محصول
ES436

آخرین بروزرسانی
۶ دی ۱۴۰۳

درسنامه استخدامی

بانکداری

ویژه آزمون استخدامی بانک ها ✓

جزوه خلاصه ✓

شامل ۵۵ صفحه ✓

فهرست مطالب

❖ فصل اول: درسنامه بانکداری

◀ بخش اول: اصول بانکداری - صفحه ۳

◀ بخش دوم: بانکداری داخلی - صفحه ۱۳

❖ فصل دوم: درسنامه بازارهای مالی و سرمایه

◀ بخش اول: بازار پول و سرمایه - صفحه ۲۴

◀ بخش دوم: بازارها و نهادهای مالی - صفحه ۳۲

❖ فصل سوم: درسنامه دانش علوم بانکی - صفحه ۴۶

❖ فصل اول: درسنامه و نکات بانکداری

◀ بخش اول: اصول بانکداری

بانکداری در جهان از زمانی آغاز شد که مبادله کالا و داد و ستد میان انسان‌ها شروع گردید. حتی قبل از استفاده از پول به مفهوم امروزی، بانکداری و تجارت وجود داشت. زمانی که بشر به تولید کالا برای تجارت (غیر از معاوضه) پرداخت، نیاز به وسیله‌ای برای پرداخت و مقیاس ارزش به وجود آمد. با پیشرفت تجارت، مؤسسات مالی برای ارائه خدمات خاص مانند وصول مطالبات، حفاظت از فلزات قیمتی و مسکوکات فلزی، و انتقال این اموال از طریق اسناد ایجاد شدند. همچنین ایجاد مقیاس ارزش و اعطای اعتبار و قرض به تدریج اهمیت یافت. این وظایف ابتدا میان افراد انجام می‌شد و بعدها به سازمان‌هایی به نام بانک تبدیل شد. بدین ترتیب، وظایف اساسی بانک‌ها به شکلی که امروز می‌شناسیم، شکل گرفت و بانکداری به انجام مجموع این وظایف تعریف می‌شود.

کلمه "بانک" از واژه آلمانی "Bank" به معنای نوعی شرکت است که ایتالیایی‌ها آن را از زبان آلمانی به "Banco" تغییر دادند، که به معنی نیمکت صرافان بود. در نهایت، نام بانک به سازمان‌ها و محل‌های فعالیت‌های بانکی امروزی اطلاق شد.

بانکداری در قدیم، تا حدود قرن پنجم میلادی: در جوامع متمدن قدیمی به شکلی ساده‌تر از آنچه امروز می‌شناسیم، انجام می‌شد. این عملیات از زمان‌های بسیار دور و قبل از استفاده عمومی از پول به شکل امروزی، به ویژه در دوره‌های مختلف تاریخ تجارت و بازرگانی، وجود داشت. برای مثال، در بابل حدود ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد، معابد به عملیات بانکی پرداخته و طلا و نقره و اشیاء گرانبها را که به امانت سپرده می‌شدند، در مقابل وثیقه به قرض می‌دادند. همچنین، معابد یونانی در قرون سوم و چهارم قبل از میلاد به انجام فعالیت‌های بانکی مشغول بودند و مردم اموال خود را برای حفاظت به این معابد می‌سپردند.

در رم باستان، عملیات بانکی تحت حمایت قوانین تجاری امپراتوری گسترش بیشتری یافت. با تصرف کشورهای مختلف و برقراری قانون در سراسر امپراتوری، شرایط برای پیشرفت تجارت و مؤسسات مالی تسهیل شد. در این دوران، بانکداران رومی اقداماتی مشابه با عملیات بانکی امروز انجام می‌دادند که شامل افتتاح حساب، پرداخت بهره به سپرده‌ها، صدور بروات تجارتي، اعطای قرضه‌های بانکی، و حتی صدور اعتبارنامه‌های تجاری بود. تفاوت عمده میان بانکداری رم قدیم و سیستم‌های بانکداری امروز این بود که در رم، تمامی عملیات با استفاده از مسکوکات فلزی (پول واقعی) انجام می‌شد، در حالی که در سیستم بانکداری مدرن از مقیاس‌های ارزش مانند پول دیجیتال یا اسناد اعتباری استفاده می‌شود.

بانکداری در قرون وسطی (از حدود قرن پنجم تا پانزدهم میلادی)

در قرون وسطی، بانکداری و تجارت به شکلی که در یونان و امپراطوری روم وجود داشت، عملاً از بین رفت و پس از سقوط روم، یک سیر قهقراپی در عملیات بانکی و دیگر جنبه‌های تمدن بشری مشاهده شد. با این حال، فعالیت‌های بانکی در برخی نقاط جهان ادامه پیدا کرد، به ویژه توسط یهودیان که در آن زمان صرافان اصلی بودند. استعداد طبیعی این قوم و شرایط

خاص زمانی موجب شد که بیشتر به عملیات بانکی بپردازند. به دلیل تعصب شدید مقامات کلیسا علیه دریافت بهره از افراد و محدودیت‌های اعمال شده در مذهب مسیحیت، فعالیت‌های بانکی در میان یهودیان که از آن‌جا که تنها به هم‌مذهبان خود بهره می‌دادند، تقریباً بلامانع بود و در برخی مناطق به صورت انحصاری در اختیار آنان قرار گرفت. شایان ذکر است که در مذهب یهود، ممنوعیت دریافت بهره تنها به دریافت بهره از هم‌مذهب‌های یهودی تعلق داشت و بنابراین عملیات صرافی و دریافت بهره در قبال قرض دادن به غیر یهودیان مجاز بود.

بانکداری در دوره جدید (از حدود قرن پانزدهم به بعد)

دوره جدید با پیشرفت تدریجی تجارت و داد و ستد در سواحل دریای مدیترانه بخصوص در ونیس و فلورانس شروع می‌شود. با کشف آمریکا و راه‌های جدید و استقرار روابط بازرگانی بین شرق و غرب کم‌کم دامنه فعالیت از سواحل دریای مدیترانه به کشورهای سواحل اقیانوس اطلس مانند فرانسه، اسپانیا، پرتغال و انگلیس گسترش پیدا کرد. این پیشرفت توأم با استفاده روزافزون از خدمات بانکی و در نتیجه ازدیاد بانکداران بخصوص در شهر ونیس بود. فعالیت و قدرت این بانکداران بقدری توسعه پیدا نمود که حتی به پادشاهان قرض می‌دادند و همین توسعه فعالیت و استفاده بیش از حد از قرضه بانکی به ورشکستگی‌های متعدد در نیمه دوم قرن شانزدهم میلادی منتهی شد و سرانجام منجر به وضع مقررات دایر به منع عملیات بانکداران خصوصی و ایجاد بانکهای عمومی در این گروه گردید.

مهمترین بانکهای عمومی این دوره که در تکامل عملیات بانکداری نقش موثری داشته و پی‌ریزی فعالیت‌های متعدد بانک‌های تجارتی امروز را نموده‌اند، عبارتند از: بانک ونیس - بانک آمستردام - بانک سوئد - بانک مرکزی انگلیس - بانک عمومی (دولتی) فرانسه .

بانکداری در ایران

در ایران پیش از دوره هخامنشی، صرافی به صورت کاملاً ابتدایی وجود داشت، ولی در انحصار معابد و شاهزادگان بود. بعد از دوره هخامنشی که تجارت و کسب و کار رونق گرفت و پول و مسکوکات رایج شد بانکداری توسعه یافت.

در زمان ساسانیان بانکداری در ایران توسعه قابل توجهی یافت، در این عصر، ارسال پول از نقطه‌ای به نقطه دیگر توسط برات متداول بود. واژه "چک" که امروز در کلیه بانک‌های جهان معمول است از زبان پهلوی گرفته شده و در عصر ساسانیان معمول بوده. در دوره اسلام و اشاعه احکام و فرهنگ اسلامی از جمله حرمت ربا، فعالیت بانکداری ریوی در ایران به علت ممنوعیت گرفتن و دادن ربح در شریعت اسلام متوقف گردید.

تاسیس اولین بانک ایرانی

بانک سپه

اولین بانک ایرانی و در چهاردهم اردیبهشت ماه سال ۱۳۰۴ بنام بانک قشون پهلوی به منظور انجام امور مالی و به کار انداختن وجود صندوق بازنشستگی درجه داران ارتش با سرمایه اولیه ۹۵/۳/۸۸۳ به میلیون و هشتصد و هشتاد و سه هزار و نهصد و پنجاه ریال تأسیس گردید و سپس بانک تعاونی سپه نامیده شد.

تاسیس بانک ملی ایران:

پیشنهاد تشکیل بانک ملی ایران با روش جدید بانکداری در ایران ابتدا از سوی یکی از صرافان بزرگ به نام حاج محمد حسن امین دارالضرب مطرح شد. وی با اشاره به اهمیت بانک‌ها و نقش آن‌ها در پیشرفت کشورهای اروپایی، پیشنهاد تأسیس یک بانک ایرانی با سرمایه مشترک دولت و ملت را به ناصرالدین شاه ارائه کرد، ولی این پیشنهاد پذیرفته نشد. در سال ۱۲۸۵، دولت لایحه‌ای برای گرفتن وام به مجلس تقدیم کرد. در پاسخ، نمایندگان مجلس اول مخالفت شدیدی با استقراض از کشورهای خارجی داشتند و خواستار تأسیس یک بانک ایرانی شدند. به این ترتیب، اعلان تأسیس بانک ملی ایران چهار روز بعد، در نهم آذرماه ۱۲۸۵ منتشر شد. در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ماه ۱۳۰۶، قانون تأسیس بانک ملی ایران از تصویب مجلس گذشت و دولت مکلف شد بانکی با نام "بانک ملی ایران" برای پیشرفت تجارت، کشاورزی و صنعت تأسیس کند. عملیات اولیه بانک شامل قبول سپرده‌های دیداری و مدت‌دار، پذیرش اسناد تجاری داخلی، و اعطای وام و اعتبار بود. یکی از اقدامات مهم بانک ملی ایران، کسب امتیاز انتشار اسکناس از بانک شاهی ایران بود. برای این منظور، بانک ملی ایران ۲ میلیون لیره انگلیس به بانک شاهی پرداخت و حق انتشار اسکناس از این بانک سلب شد. از آن زمان، بانک ملی ایران برای مدت ۱۰ سال حق انحصاری انتشار اسکناس را به دست آورد. با این تغییرات، بانک ملی ایران به سرعت گسترش یافت و به‌طور عملی به بانک مرکزی ایران تبدیل شد. شعب این بانک در تهران و شهرستان‌ها افزایش یافت و مسئولیت نگهداری و نقل و انتقال سپرده‌های دولتی و صندوق‌داری دولت را در سراسر کشور بر عهده گرفت. در مدت کوتاهی، بانک ملی ایران به مراتب از بانک شاهی که سابقه چهل ساله داشت، مجهزتر شد.

تأسیس بانک

- به طور کلی چهار گروه در سازمان و فعالیت های یک بانک ذینفع هستند که عبارتند از:

- ۱- صاحبان سرمایه با کسانی که با پرداخت و تأمین سرمایه بانک در تأسیس آن مشارکت می نمایند.
- ۲- سپرده گذاران یا صاحبان سپرده که موجودیهای نقدی خود را تحت عناوین مختلف برای محافظت و نگهداری با انتفاع دار اختیار بانک قرار می دهند.
- ۳- استفاده کنندگان از تسهیلات
- ۴- دولت، از نظر حفظ منافع اجتماع و همچنین استفاده از خدمات بانک برای توزیع اوراق مشارکت.

اصول چهارگانه در بانکداری:

هدف اصلی بانک‌ها عبارتست از جمع آوری سپرده و پس اندازهای مردم که بدهی با منابع بانک را تشکیل می دهد و این منابع را به صورت تسهیلات اعطائی در اختیار متقاضیان وام مانند صاحبان صنایع، کشاورزان و بازرگانان قرار می دهند. مدیریت بانک باید سیاست گذاری صحیح در اعطای تسهیلات اتخاذ نماید، بانک باید با رعایت اصل نقدینگی، اصل منفعت، اصل امنیت و اصلاح نظارت که نافع چهار گروه سپرده گذاران، صاحبان سرمایه و سپرده گذارانی که در سود بانک شریک هستند، استفاده کننده گان تسهیلات و دولت را مدنظر قرار دهد.

اهداف نظارت بر بانک ها:

به طور کلی وضع مقررات برای بانکها و نظارت بر چگونگی اجرای این مقررات توسط بانک مرکزی برای حصول به چند هدف به شرح زیر میباشد:

- الف) گسترش خدمات مالی قابل اطمینان و وسیع جهت پاسخگویی به نیازهای اقتصادی
- ب) حصول اطمینان از اینکه بانکها در برابر نیاز مشتریان کارآمد قابل اطمینان تو تاثیر پذیر هستند.
- ج) کسب اطمینان از اینکه فعالیت بانک با استانداردهای بانکداری مطابق است.
- د) حصول اطمینان از اینکه عملکرد بانک ها مطابق با سیاستهای پولی و اعتباری است.

سرمایه بانک، کفایت سرمایه

حداقل سرمایه اولیه برای تاسیس بانک ۲۰۰ میلیارد ریال است که باید تماما تعهد شده و حداقل ۵۰ درصد آن قبل از صدور مجوز نزد بانک مرکزی ایران سپرده شود. حداقل سرمایه بانک می تواند به پیشنهاد بانک مرکزی و تصویب شورای پول و اعتبار افزایش یابد.

سرمایه بانک نقدی است و نباید از محل تسهیلات هیچیک از بانک ها و موسسات اعتباری، تامین شده باشد.

دستورالعمل کفایت سرمایه

روش های گوناگونی برای یکسان نمودن شرایط رقابت بانکها و تعیین یکپارچگی کفایت سرمایه آنها اعمال گردیده است. **نسبت های مبتنی بر سپرده:** از نظر تاریخی، سرمایه به عنوان پوششی برای سپرده گذاران تلقی شده است. لذا به منظور ملزم کردن بانکها به نگهداری سرمایه متناسب با میزان سپرده ها، "نسبت کفایت سرمایه" مقرر گردید. **نسبت های مبتنی بر دارائی:** روش رایج کفایت سرمایه عبارتست از درنظر گرفتن سرمایه به عنوان پشتوانه برای جبران تضعیف ارزش واقعی دارائی ها. بر این اساس نسبت کفایت سرمایه بر مبنای میزان دارائی های ریسک دار یا کل دارائی ها تعیین می گردد.

نسبت کمیته بال: اخیرا کمیته بال به نمایندگی بانکهای مرکزی کشورهای گروه د (کشورهای پیشرفته صنعتی) تشکیل یافت. مرکز تشکیلاتی کمیته مذکور در شهر بال واقع در سوئیس می باشد. این کمیته اقدام به تهیه و تنظیم مقرراتی برای میزان سرمایه بانک ها نموده و در سال ۱۹۹۸ به بانک های فعال در سطح سطح بین المللی ابلاغ گردیده است. کمیته بال پیشنهاد نموده است برای تعیین نسبت کفایت سرمایه تعدیل شده، گروه های مختلف دارائی بر حسب ضرابی از ریسک موزون گردد و از طرف دیگر بدهی های احتمالی که جز اقلام خارج از ترازنامه است، در صورتی که ذینفع مورد ضمانت بانک، از اعطای تعهدات خود قصور کند و بانک ملزم به پرداخت وجه گردد باید جزو دارائی های مخاطره آمیز محسوب شود و در تعیین نسبت کفایت سرمایه بانک منظور گردد. نسبت موزون کفایت سرمایه توصیه شده توسط کمیته بال ۸ درصد می باشد.

سپرده های بانکی

سپرده های بانکی نماینده تعهدات با بدهیهای بانکها به مشتریان آن ها (صاحبان سپرده) می باشد و معمولاً جزء ارقام بدهی در ترازنامه هر بانک منعکس می گردد، با توجه به اینکه سرمایه و اندوخته ها در حدود بیست درصد منابع مالی (مالکانه) هر بانک را تشکیل می دهند سپرده های بانکی مهم ترین منبع بهره برداری هر بانک محسوب می شوند.

ذخائر قانونی (سپرده قانونی بانک ها):

هدف از نگهداری ذخایر بانکی تأمین پشتوانه کافی برای سپرده های دیداری و غیر دیداری بانک ها است بدین معنی که بانک ها با استفاده از این ذخایر می توانند با شرایط پیش بینی نشده و اضطراری (از قبیل برداشت سریع و ناگهانی سپرده گذاران) مقابله کنند. با توجه به اهمیت ذخایر بانکی در جلب اعتماد سپرده گذاران و در نتیجه حفظ ثبات نظام بانکی بانک مرکزی ایران از بدو تأسیس در سال ۱۳۳۹، بانک ها را ملزم به نگهداری بخشی از سپرده های دیداری و غیر دیداری خودشان به صورت سپرده های قانونی نزد این بانک نموده است.

سپرده های قرض الحسنه (جاری - پس انداز)

تعریف پس انداز: پس انداز عبارت است از سهمی از درآمد مردم یک کشور که به تعریف مصارف جاری و زودگذر تخصیص نیافته و صرف اندوخته و با سرمایه گذاری (پس انداز) می شود. به امید آن که درآمد آتی که مؤثر در افزایش سرمایه ملی است از آن حاصل گردد.

انواع سپرده های سرمایه گذاری

۱- سپرده سرمایه گذاری کوتاه مدت عادی: در افتتاح اینگونه حسابها از کارت مخصوص به خود استفاده می شود که در آن متقاضی به بانک حق وکالت با توکیل می دهد تا سپرده وی را طبق قانون عملیات بانکی بدون ربا در قالب عقود مختلف به صورت مشاع به کار گرفته و منافع حاصله را طبق مقررات و آیین نامه های مربوط با داشتن حق مصالحه بین بانک و سپرده گذار به تناسب مبلغ و مدت و پس از کسر حق الوکاله پرداخت نماید.

۲- سپرده های سرمایه گذاری کوتاه مدت ویژه (شش ماهه): جهت تشویق سپرده گذاران و جذب مشتریان طبق مصوبه شورای پول و اعتبار می توان حساب سپرده کوتاه مدت ویژه (۶ ماهه) با نرخ ۲٪ بیشتر از سود علی الحساب سپرده ها های سرمایه گذاری کوتاه مدت افتتاح نمود. مبلغ این سپرده در طول مدت دوره سپرده گذاری ثابت بوده و قابل افزایش یا کاهش نمی باشد.

۳- سپرده سرمایه گذاری بلندمدت: در صورتی که سپرده گذار نخواهد از وجوه خود در طول مدتی که سپرده می گذارد استفاده نماید می تواند از سپرده گذاری بلندمدت استفاده نماید. سپرده سرمایه گذاری بلندمدت در حال حاضر از نظر مدت یک ساله، دو ساله، سه ساله، چهار ساله، و پنج ساله است. و طبیعتاً هر چه مدت بیشتر باشد نرخ سهم سود مشتری بیشتر خواهد بود مبلغ این گونه سپرده ها نیز در طول مدت سپرده گذاری ثابت بوده و قابل کاهش یا افزایش نمی باشد.

انواع چک

چک انواع مختلف می باشد که مهمترین و متداول ترین آنها بدین قرار است:

چک عادی - چک گواهی شده - چک بسته - چک مسافرتی - چک بانکی

سازمان کلرینگ (اطاق پایاپای اسناد بانک)

سازمان کلرینگ یا اطاق پایاپای سازمانی است که با شرکت آزادانه بانک های محلی به منظور تسهیل در مبادله چک ها و سایر اسناد بانکی و تسویه و واریز محاسبات مربوطه تشکیل می گردد. غالب این سازمان به صورت شرکت یا اتحادیه تشکیل و با سرمایه پرداختی بانک های عضو و طبق اساس نامه تنظیم شده به وسیله یک هیأت مدیره و مدیر عامل اداره می شود.

مبانی نظام اعتباری

۱- مفهوم نظام اعتباری

نظام در اصطلاح عبارت است از مجموعه ای از اصول قواعد و ضوابط در ارتباط ارگانیک با یکدیگر و در راستای هدف با اهداف مشخص آنچه از این تعریف استنباط می شود تأکید به روابط به هم پیوسته ای است که در هر نظام (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و...) بین عناصر اصلی تشکیل دهنده آن نظام اصول، قواعد، ضوابط از یک سو و هدف یا اهداف نظام از سوی دیگر وجود دارد. نظام اعتباری نیز از این قاعده کلی مستثنی نیست. مفهوم آن است که در نظام اعتباری نیز رابطه به هم پیوسته اصول، قواعد و ضوابط اعتباری و هدف و یا اهداف اعتباری هر جامعه مورد نظر قرار گیرد.

۲- مفهوم تخصیص منابع:

هر اقتصادی حدودی دارد و حداقل در کوتاه مدت، از مقادیر ثابت منابع اقتصادی برخوردار است. این منابع، یا به بیان دیگر عوامل تولید داده های فرآیند تولید را تشکیل می دهند. فرآیندی که از آن مقادیر وسیع کالاها و خدمات اقتصادی پدید می آید و در نهایت این کالاها و خدمات به شکلی خواست های مصرف کنندگان را ارضا می کند. بانک ها با عملیات اعتباری خود سبب می شوند تا مازاد منابعی که در اختیار اشخاص است و آنان به هر دلیلی توانایی به کارگیری آنرا در پروژه های اقتصادی ندارند، از آنان به اشخاصی که ابتکار و خلاقیت کارآفرینی دارند و فاقد سرمایه هستند منتقل گردد که از این طریق تولیدات کشور نیز افزایش خواهد یافت.

عوامل موثر در اخذ وثیقه

الف) قابلیت اجرای طرح ها ب) نظارت بر معاملات ج) شرایط اقتصادی

تصمیم گیری در مورد چگونگی اخذ وثیقه، مانند سایر تکنیکهای اعتباری تابع عوامل مختلف می باشد، این عوامل عمدتاً عبارتند از:

الف) قابلیت اجرای طرح ها - ب) نظارت بر معاملات - ج) شرایط اقتصادی

وثائق به دو طبقه اموال و اسناد، طبقه بندی می شود:

الف- اموال: منظور از اموال به طور کلی عبارتست از «چیزی (عینی و مادی) که بتوان آن را جزو دارایی ها به شمار آورد و قبل ارزیابی به پول باشد.

ب) اسناد: بر خلاف اموال که جنبه ترمینی دارند، اسناد صرفاً جنبه توثیق و تضمین تعهدات از طریق امضای اسناد مختلف دارند و وثیقه به مفهوم مال عینی نبوده بلکه جنبه اسناد تعهد یا تضمین دارند و به سه دسته اصلی رسمی و تجاری، عادی تقسیم می گردند.

اصل تخصصی بانکی

اصل تخصصی بانکی، بستگی به نوع عملیات بانکی دارد. دارد عملیات عملیات بانکی عبارتست از عملیات بانکی کوتاه مدت، میان مدت، بلند مدت و عملیات مالی به صورت انتشار اوراق بهادار.

سیاست کلی بانک ها در پرداخت وام

با توجه به ماهیت وام های بانکی چه از نظر بانک ها و چه از نظر اقتصادی تنظیم یک خط مشی و سیاست اعتباری منطقی و اجرای صحیح آن از مهمترین وظایف و مسئولیت های مدیریت هر بانک محسوب می شود. نکاتی که باید در تنظیم سیاست کلی بانک در اعطای وام رعایت گردد عبارتند از:

تعیین حداکثر میزان وام، تعیین نوع و حدود انواع وام ها، سررسید انواع وام ها، خصوصیات سپرده ها، کیفیت تقاضای وام، شرایط اقتصادی، سیاست کلی بانک، مرکزی مقررات قانونی.

انواع تسهیلات:

تسهیلات اعطایی را می توان از جهات مختلف مورد بررسی قرار داد، برخی از طبقه بندی های عمده به شرح زیر می باشد:

۱- از لحاظ مدت: تسهیلات اعطایی از لحاظ مدت به سه گروه تقسیم می شوند: کوتاه مدت - میان مدت - بلندمدت

۲- از لحاظ موارد استفاده

الف: تامین نیازهای جاری: این دسته از تسهیلات برای تامین هزینه جاری یا سرمایه در گردش موسسات اقتصادی مورد

استفاده قرار می گیرد و به دو نوع تقسیم می شود: تامین مواد اولیه، موجودی کالا - تامین نقدینگی

ب: تامین نیازهای سرمایه ای: تسهیلات اعطایی سرمایه ای برای تامین هزینه های سرمایه ای و یا طرح های سرمایه گذاری

ثابت مانند ساختمان، ماشین آلات و تاسیسات واحدهای تولیدی بکار گرفته می شوند.

ج: تامین نیازهای شخصی: این قبیل تسهیلات به منظور تامین هزینه های مصرفی ناشی از حوایج شخصی و ضروری اشخاص

حقیقی اعطا می گردد.

۳- از لحاظ مصرف: تسهیلات اعطایی تجاری - تسهیلات اعطایی تولیدی - تسهیلات اعطایی مسکن و ساختمان - تسهیلات

اعطایی خدمات - تسهیلات اعطایی متفرقه.

تفاوت های عمده بین وام ها و سرمایه گذاری های بانکی:

وام ها و سرمایه گذاری های بانکی در موارد ذیل با هم اختلاف دارند.

۱- سررسید وام های اعطایی بانک ها معمولاً کوتاه تر از سررسید سرمایه گذاری های آنها اوراق قرضه خریداری شده است.

زیرا قسمت اعظم وام های بانکی به منظور تأمین سرمایه در گردش و وسایل کار پرداخت می شود در حالی که انتشار اوراق

سهام بیشتر به منظور ترمیم و افزایش سرمایه ثابت وام گیرنده است بنابراین، معمولاً سرمایه گذاری ها دارای سررسید طولانی تری هستند.

۲- توسعه سرمایه گذاری های بانک در حدود مقررات و قوانین بانکی امری است. اختیاری و به میل و اراده خود بانک صورت می گیرد اما توسعه اعطای اعتبارات و افزایش وام های بانکی بستگی به تقاضای مشتریان بانک دارد و بانک نمی تواند مشتریان خود را مجبور به استفاده از وام و اعتبار نماید.

۳- اعتبارات و وام های بانکی بیشتر جنبه محلی و شخصی دارد اما سرمایه گذاری های بانک ها که با شرکت بانک در بازار آزاد اوراق بهادار انجام می شود غیر شخصی و غیر محلی بوده و حتی ممکن است جنبه بین المللی داشته باشد.

انواع ضمانتنامه های بانکی:

ضمانتنامه های بانکی انواع مختلف دارند ولی رایج ترین آنها عبارتند از:

- ۱- ضمانتنامه شرکت در مناقصه و مزایده
- ۲- ضمانتنامه حسن انجام کار حسن انجام تعهد
- ۳- ضمانتنامه استرداد پیش پرداخت
- ۴- ضمانتنامه استرداد کور وجه الضمان
- ۵- ضمانتنامه گمرکی
- ۶- ضمانتنامه سفارش کالا در مقابل مؤسسات خارجی با نماینده رسمی آنها در ایران
- ۷- ضمانتنامه متفرقه

اوراق سهام قابل عرضه در بازار

این اوراق، معمولاً به قیمتی کمتر از ارزش بازار یا هزینه تمام شده در دفاتر بانک نگهداری میشود. چنانچه این گونه اوراق را بتوان در هر زمان به قیمتی بالاتر از ارزش دفتری آن فروخت بانک میتواند از طریق فروش آنها، در هر زمان منافع ناشی از فروش اوراق را از قوه به فعل در آورد.

اعتبارات اسنادی

بانک از طریق این عملیات امکانات لازم را برای مشتریان خویش که خریدار کالا (متقاضی هستند، فراهم نموده و در عین حال فروشندگان کالا (ذینفع) را قادر می سازند در مقابل اسناد حمل که حق تملک کالای خریداری شده را به متقاضی (خریدار) منتقل می نماید. وجه کالا را دریافت نمایند. هدف اولیه یک اعتبار اسنادی، برقراری کنترل در مورد مبادله کالا و بول میان دو طرف تجاری است.

تعریف ریسک و انواع آن

ریسک در لغت به مفهوم امکان یا احتمال بروز خطر یا روبرو شدن با خطر، احتمال خسارت دیدن، کاهش درآمد، زیان دیدن و... می باشد. با تعریف جامعی از ریسک می توان به شناخت و درک بیشتری دسترسی پیدا نمود "ریسک به عنوان انحراف در پیش آمدهای ممکن که در یک موقعیت معینی وجود دارد" تعریف می شود. به عبارت دیگر، احتمال اینکه نتایج واقعی با نتایج مورد انتظار متفاوت باشد.

ریسک ها از نظر ماهیت در دو گروه ریسک های واقعی و ریسک های سوداگری بازرگانی قرار می گیرند.

ریسک های بازرگانی را در سه گروه ذیل می توان طبقه بندی نمود:

ریسک های استراتژیک - ریسک های تجاری - ریسک های مالی

انواع موسسات اعتباری غیربانکی

بر اساس نوع فعالیت عمومی یا تخصصی که به عهده اینگونه موسسات مواگذار شده آنها را به دو گروه تقسیم کرده اند:

الف) موسسات اعتباری غیربانکی تخصصی - ب) موسسه اعتباری غیربانکی عمومی

ضوابط و معیارهای فعالیت صندوق های قرض الحسنه:

اصولا یک تفاوت عمده بین بانک ها و صندوق های قرض الحسنه وجود دارد و آن اینکه بانک ها پول آفرینی می کنند و دنبال کسب سود هستند. در حالی که صندوق های قرض الحسنه نمی توانند پول ایجاد کنند و دنبال کسب سود باشند. صندوق های قرض الحسنه در حقیقت تاثیری در عرضه پول ندارند، اما می توانند بر سرعت گردش نقدینگی بیفزایند. مهمترین فعالیت صندوق های قرض الحسنه تجهیز پس اندازهای خرد و جمع آوری نقدینگی و اعطای قرض الحسنه در جهت تامین نیازهای ضروری افراد می باشد که در این مورد می توانند کمک شایانی از لحاظ اقتصادی و اجتماعی به عمل آورده و به عنوان مکمل سیستم بانکی فعالیت نمایند.

قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی

ماده ۱- اشتغال به عملیات بانکی توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت هر عنوان و تاسیس و ثبت هرگونه تشکل برای انجام عملیات بانکی، بدون دریافت مجوز از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ممنوع است. عملیات بانکی در این قانون به امر واسطه گری بین عرضه کنندگان و متقاضیان وجوه و اعتبار به صورت دریافت انواع وجوه، سپرده، ودیعه و موارد مشابه تحت هر عنوان و اعطا وام، اعتبار و سایر تسهیلات و صدور کارتهای الکترونیکی پرداخت و کارتهای اعتباری اطلاق می شود.

ماده ۲- نظارت بر حسن اجرای سیاست های پولی و اعتباری، مصوبات شورای پول و اعتبار و دستورات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عهده بانک یاد شده است. موسسات و اشخاص فعال در این زمینه مکلفند اطلاعات لازم را در اختیار بازرسان بانک یاد شده قرار دهند.

ماده ۳- به منظور امکان نظارت کامل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بر بازار متشکل و غیر متشکل پولی و تفکیک بازار پول و سرمایه ریاست شورای بورس به عهده وزیر امور اقتصادی و دارایی می باشد.

ماده ۴- آیین نامه اجرایی این قانون بنا بر پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و با هماهنگی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ظرف دو ماه به تصویب هیات وزیران می رسد.

ماده ۵- کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون ملغی الاثر می گردد.

تاسیس صرافی:

تأسیس صرافی در هر یک از مناطق آزاد تجاری - صنعتی منحصراً بصورت شرکت تضامنی منوط به پیشنهاد سازمان هر یک از مناطق آزاد تجاری - صنعتی و صدور مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است. حداقل سرمایه پرداخت شده صرافی ها معادل پانصد میلیون ریال ۵۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال می باشد. صرافی ها پس از اخذ مجوز بانک مرکزی جمهوری اسلامی به ثبت منطقه آزاد تجاری صنعتی مراجعه و شرکت را به ثبت می رسانند مجوز صادره برای تأسیس صرافی مقابل از انتقال نمی باشد.

بخش دوم: بانکداری داخلی

تاریخچه بانکداری

بانکداری در جهان با صرافانی آغاز شد که با تعیین عیار فلزات قیمتی موجب سهولت مبادله آنها با کالاها شده و با جلب اعتماد مردم و صدور اسناد تعهد توانستند امانتدار اسناد تجاری شوند که تداوم تجارت آنان بایاری و حمایت همان صرافان امکان پذیر شد. اما مبادله کالا و رواج دادوستد چه در داخل محدوده و چه خارج از آن نیاز به ابزار پرداختی داشت که در تعیین ارزش و امکان سنجش انواع کالاها و خدمات پذیرفته عموم باشد تا علاوه بر انجام معاملات در وصول مطالبات از مشتریان دور و نزدیک با احتمال خطرات ناشی از جابجایی فلزات قیمتی موجب به کارگیری روشی شود که فرآیند آن سهولت در عملیات صرافی و کسب وام و حمایت اعتباری به پشتوانه اندوخته صرافان باشد. این سرآغاز حرفه بانکداری و مؤسسات اعتباری شد.

تعریف بانک

بانک سازمان اقتصادی/ مالی/ خدماتی است که با هدف کسب سود و ارائه خدمات و همچنین جذب منابع سرگردان (تجهیز منابع) و هدایت آن در راستای تحقق اهداف اقتصادی کشور از طریق اعطای تسهیلات (مصارف) انجام وظیفه می نماید. منابع بانک اساساً به صورت دو نوع سپرده جمع آوری می شود. بر اساس مفاد بخشنامه ۹۹/۱۲۶۶۴۲ مورخ ۹۹/۰۴/۲۸ ب.م.ج.ا.ا، مبنی بر تغییر نرخ سود علی الحساب سپرده ها و امکان افتتاح سپرده بلند مدت دو ساله و دو نوع سپرده سرمایه گذاری کوتاه مدت ویژه سه ماهه و شش ماهه جهت اجرا به بانک ها ابلاغ گردید.

تعریف پول

پول واحد رسمی و قانونی کشور است که وسیله مبادله و مورد پذیرش عامه مردم بوده و دارای قدرت ابراء نامحدود می باشد.

پول واسطه مبادله، واحد ارزش و ذخیره ارزش هاست. (ارسطو)

پول کالایی است که واسطه معاملات و معیار و مقیاس ارزش ها می باشد. (ژان مارشال)

پول از آن جهت حائز اهمیت است که بین حال و آینده پل ارتباطی برقرار می نماید. (کینز).

حساب قرض الحسنه جاری

حساب جاری در بانک یکی از انواع حساب های قرض الحسنه می باشد که با رعایت ضوابط و مقررات و به تقاضای اشخاص حقیقی یا حقوقی افتتاح می شود و قرارداد دو جانبه ای است که رعایت مفاد آن برای بانک و مشتری الزامی می باشد. **سامانه نهاب:** سامانه هویت سنجی الکترونیکی بانکی است که به عنوان یک سیستم متمرکز در بانک مرکزی و مستقر شده است. این سیستم با نگهداری اطلاعات مشتریان بانکی در خود، امکان ارائه انواع استعلام های مرتبط با مشتریان بانکی را به سایر سامان های مجاز خواهد داشت.

کد شهاب: شناسه هویت الکترونیکی بانکی اس. برای هر مشتری بانکی یک شناسه هویتی منحصر به فرد توسط سامانه نهاب ایجاد می شود و این شناسه رابط اصلی برقراری ارتباط میان سامانه های بانکی و نهاب می باشد.

وکالت

هرگاه صاحب حساب به عللی مانند مسافرت بیماری گرفتاری شغلی و غیره نتواند شخصاً برای امور بانکی خود اقدام کند. شخصی را به وکالت از طرف خود برای انجام تمام یا قسمتی از امور بانکی انتخاب و با صدور وکالتنامه به بانک معرفی می نماید و لازم است وکیل اهلیت قانونی داشته باشد.

وکالت عقدی است جایز که به موجب آن یکی از طرفین طرف دیگری را برای انجام امری نایب خود می نماید وکالت باید در امری داده شود که خود موکل بتواند آن را به جا آورد. تحقق وکالت منوط به قبول وکیل است.

انواع وکالتنامه : وکالتنامه رسمی - وکالتنامه بانکی

چک (اصلاحیه جدید قانون صدور چک، بخشنامه ۳۲۰۴۶۵/۹۷ مورخ ۱۲/۰۹/۹۷ ب. م. ج.ا.ا.)

طبق قانون تجارت چک نوشته ایست که به موجب آن صادر کننده وجوهی را که نزد بانک محال علیه دارد کلاً یا بعضاً مسترد و یا به دیگری واگذار نماید. تعریف چک در ماده ۳۱۰ قانون تجارت مزبور حاکی از آنست که عنوان چک منحصرأً به چک های صادره عهده بانک اطلاق نمی شود بلکه هر نوشته ای که به موجب آن صادر کننده وجوهی را که نزد محال علیه (هر شخص دیگری علاوه بر بانک) دارد مسترد یا به دیگری واگذار نماید، چک نامیده می شود. لازم به توضیح است که قانون صدور چک فقط ناظر بر چک های صادره عهده بانک ها می باشد.

صدور گواهینامه عدم پرداخت چک (برگشت چک)

هرگاه وجه چک به علتی از علل پرداخت نگردد (کسر موجودی، عدم تطابق امضاء، قلم خوردگی در متن چک، تشخیص هرگونه مغایرت در مندرجات چک در چارچوب قوانین مصوب، بسته بودن حساب جاری یا انسداد بخشی یا تمام موجودی آن به موجب قانون یا دستور مراجع قضایی و یا درخواست مشتری.....) از گواهی عدم پرداخت استفاده میشود که در آن مشخصات چک و هویت و نشانی کامل صادر کننده و علت عدم پرداخت قید میشود همچنین نام و نام خانوادگی و نشانی کامل دارنده چک نیز قید می گردد. علاوه بر این تطابق امضاء صادر کننده آن نیز گواهی میشود.

در این صورت بنا به درخواست ذینفع نسبت به ورود اطلاعات چک و علت برگشتی در سامانه اقدام میشود و با استفاده از پردازش مربوطه (گزارش گواهینامه عدم پرداخت چک) گواهینامه عدم پرداخت صادر و کد رهگیری اخذ میشود.

فقدان چک بانکی

۱- فقدان چک توسط مشتری ابتدا می بایست متقاضی فرم نمونه مخصوص را تکمیل نموده و بعد از آن شعبه فرم شماره ۲ مخصوص را تکمیل و به شعبه ذینفع ارسال می نماید. شعبه مورد نظر با تکمیل نمودن فرم مخصوص (شماره ۳) پاسخ شعبه درخواست کننده را میدهد و در اینصورت چک مفقودی ابطال و چک جدید پس از تکمیل تعهد نامه مربوطه صادر می شود

شایسته است کلیه سوابق مربوط چک های مفقودی در زونکن جداگانه ای که به این منظور تهیه شده نگهداری شود. نامه شماره ۴۰۷۳ مورخ ۱۳/۰۷/۸۷ شورای هماهنگی بانک ها.

«عملیات انسداد حساب / مبلغ»

شعبه بانک عامل پس از اخذ دستور کتبی و درخواست صاحب حساب نسبت به انجام عملیات انسداد اقدام نموده و اطلاعات مربوط به ردیف انسداد در پشت برگ درخواست مشتری پرفراژ می گردد. سپس در زونکن جداگانه ای که به همین منظور تهیه شده بایگانی می شود.

عملیات صندوق

یکی از دواير مهم شعبه، دایره سپرده و خدمات و عملیات مربوط به آن می باشد. وجه نقد رکن اصلی این بخش محسوب می گردد بنابراین ابزار خاصی مانند پول شمار ایستاده یا پول شمار رومیزی، باند اسکناس، نخ، دستگاه اشعه ماوراء بنفش تشخیص اسکناس در اختیار کاربران این دایره قرار دارد. برای شمارش وجوهی که باند رول میباشند از دستگاه پول شمار ایستاده و اسکناس هایی که باند نباشد از دستگاه پول شمار رومیزی استفاده می گردد. پول شمار رومیزی با وجود آنکه سرعت پایین دارد ولی دقت آن بیشتر می باشد. اسکناس های همگون که تعداد آن به ۱۰۰ برگ رسید می بایست باندرول شده و باندرول های غیر از باندرول بانک عامل می بایست تعویض گردد. پس از دریافت وجه از مشتری اسکناس ها و ایران چک های دریافتی را از طریق چراغ ماوراء بنفش کنترل نموده تا در صورت وجود اسکناس جعلی مشخص گردد وجود اسکناس جعلی داخل یک باند باعث می شود نور دستگاه عبور نکرده و به رنگ سفید دیده می شود. اسکناس اصل نیز به صورت نقاط روشن در داخل آن دیده شده و همچنین سریال قرمز رنگ و آرم سمت چپ به صورت روشن و درخشان رویت می شود.

بازداشت وجوه حساب مشتریان

- ۱- بانکها به موجب احکام صادره زیر باید از پرداخت وجه چک خودداری نمایند
- (۱) به موجب حکم دادگاه دارنده حساب محجور شناخته شود.
- (۲) به موجب حکم دادگاه مشتری بانک اعم از حقیقی یا حقوقی ورشکسته اعلام گردد.
- (۳) به موجب حکم دادگاه در خصوص اجرای ماده ۱۴ قانون صدور چک

تعریف سفته

به موجب ماده ۳۰۷ قانون تجارت فته طلب سند طلب یا سفته سندی است که به موجب آن امضاء کننده تعهد می کند مبلغی در موعد معین یا عندالمطالبه در وجه حامل و یا به حواله کرد آن شخص کارسازی نماید. به موجب ماده ۳۰۸ قانون مزبور سفته علاوه بر امضاء یا مهر صادر کننده باید دارای موارد ذیل باشد:

- ۱- مبلغی که باید پرداخت شود به عدد و حروف نوشته شده باشد.
- ۲- گیرنده وجه مشخص باشد.
- ۳- تاریخ پرداخت معین باشد.

انواع سفته از نظر بانک

سفته به منظوره‌های متفاوتی به بانک واگذار می‌گردد که می‌توان آن را به قرار ذیل تقسیم بندی نمود:

۱- بروات وصولی ۲- بروات تضمینی ۳- بروات خریداری (خرید دین)

اوراق مشارکت

تعریف

اوراق مشارکت، اوراق بهاداری است که با مجوز قانونی خاص یا مجوز بانک مرکزی به منظور جمع آوری وجوه سرگردان جامعه و مشارکت عمومی در فعالیت های اقتصادی، برای تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز طرح های سودآور عمرانی و تولیدی، در چارچوب عقد مشارکت مدنی منتشر و جهت عرضه در اختیار بانک های عامل قرار می‌گیرد.

فروش اوراق مشارکت

۱- فروش اولیه اوراق مشارکت

هنگام فروش اولیه، مشخصات اوراق فروخته شده در سیستم ثبت و وجه اوراق از خریدار دریافت و به حساب ناشر واریز و اوراق مشارکت و کوپن های سود آن به خریدار تحویل می‌گردد.

عملیات حسابداری فروش اولیه اوراق به قرار ذیل می‌باشد:

بدهکار: طرف حساب های انتظامی

بستانکار: حساب انتظامی اوراق مشارکت فروش نرفته

بدهکار: طرف حساب های انتظامی

بستانکار: حساب انتظامی کوپن سود اوراق مشارکت فروش نرفته

۲- فروش تدریجی اوراق مشارکت

چنانچه در مهلت فروش اولیه بخشی از اوراق به فروش نرسد در صورت مجوز فروش تدریجی با دریافت سود کوپن ها از تاریخ اولین روز انتشار تا تاریخ فروش اوراق مشارکت به متقاضیان فروخته می‌شود.

عملیات اجرائی و حسابداری فروش تدریجی اوراق مشارکت همانند فروش اولیه می‌باشد. با این تفاوت که سود اوراق مشارکت از تاریخ فروش اولیه تا تاریخ فروش تدریجی از خریدار دریافت و به حساب بستانکاران موقت یا حساب ناشر (در صورت داشتن حساب) واریز می‌شود تا در موعد مقرر در مقابل اخذ کوپن سود به دارنده اوراق پرداخت گردد.

هنگام پرداخت وجه کوپن سود خریداران اوراق مشارکت دولت و بانک مرکزی پس از اخذ اوراق و انجام کنترل های لازم و پرداخت سود کوپن های سود دریافتی به مهر شعبه مهور و به نحوی که اطلاعات آن مخدوش نگردد پانچ می‌شود.

واژه شناسی و ترمینولوژی ربا

ربا در لغت به معنای زیادتی و افزایش و عبارت است از:

دریافت هرگونه زیادتی بر اصل دین که از قبل شرط شده باشد.

شرایط تحقق ربا

۱- استقرار دین واقعی باشد یعنی بین داین و مدیون وجهی رد و بدل شده باشد.

۲- استقلال داین از مدیون داین و مدیون باید از یکدیگر مستقل باشند و در صورتی که داین و مدیون رابطه ای چون رابطه پدر و پسر و یا اعطاء وام از یک مؤسسه بازرگانی به شعبه دیگری از آن مؤسسه شامل این فرآیند نمی گردد.

۳- شرط دریافت زیادتی در آن قید شده باشد.

نکته: مطابق با فقه اسلامی رباء در کی کیلو گرم و مبلغ می باشد.

انواع ربا

ربای نسبه (ربای فرضی) - ربای فضل (ربای معاملی)

شرکتهای سهامی

شرکتی که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام در قبال بدهی شرکت محدود به مبلغ اسمی سهام می باشد. در شرکت های سهامی تعداد شرکا نباید کمتر از سه نفر باشد.

شرکت های سهامی عام: شرکت هایی هستند که قسمتی از سرمایه آن از طریق فروش سهام به عموم تامین می شود. در شرکت های سهامی عام مبلغ اسمی هر سهم نباید از ۱۰,۰۰۰ ریال تجاوز کند. در این شرکتها ۲۰٪ از سرمایه توسط مؤسسين تعهد شده و ۳۵٪ مبلغ تعهد شده را می بایست نقدا پرداخت نمایند. حداقل مبلغ لازم جهت تامین سرمایه شرکت های سهامی عام پنج میلیون ریال میباشد. مدت اختیارات مدیران در اساسنامه حداکثر دو سال است.

شرکت سهامی خاص: شرکتی است که تمام سرمایه آن در بدو تأسیس توسط مؤسسين تأمین میشود سرمایه این شرکتها در هنگام تأسیس نباید از ۱,۰۰۰,۰۰۰ ریال کمتر باشد. نام شرکت سهامی خاص حتما باید بلافاصله بعد از عبارت شرکت سهامی واقع شود.

نکته: شرکت حق تضمین یا تعهد دیون مدیر عامل یا اعضای هیأت مدیره را ندارد و این عملیات به خودی خود باطل است (ماده ۱۳۲ قانون تجارت)

اصطلاحات اعتباری و حقوقی

عقد: در لغت به معنی گره زدن می باشد و تعریف آن عبارتست از اراده یک یا چند شخص در مقابل یک یا چند شخص دیگر مبنی بر تعهد انجام امری و یا تملیک مالی. بنابراین در انجام هر عقد اراده دو شخص حقیقی یا حقوقی لازم است و این اراده می بایست موافق یکدیگر باشد.

تعهدات: رابطه حقوقی است که به شخص توانائی می دهد از شخص دیگری مالی را مطالبه نماید. به شخصی که حق تعهد دارد متعهدله و به طرف دیگر متعهد می گویند.

عقد صلح: عقدی است که لازم و دو طرف دارد صالح و متصالح. صلح از عوامل رفع تنازع است. منافع و حق مانند: سرقفلی و امتیاز انتقال تلفن با عقد صلح منتقل می شود.

اقاله: در لغت به معنی بر هم زدن میباشد و زمانی که دو نفر با توافق یکدیگر معامله ای را بر هم زنند اقاله میگویند.

عقد صلح: وفق ماده ۷۵۲ قانون مدنی صلح ممکن است یا در مورد رفع تنازع و یا در مورد جلوگیری از تنازع احتمالی در مورد معامله و غیر آن واقع شود. کسی که در عقد صلح ایجاب از ناحیه اوست را مصالح و کسی که صلح را میپذیرد متصالح گویند.

صلح عمری: وفق ماده ۴۱ قانون مدنی حق انتفاعی است که به موجب عقدی از طرف مالک برای شخص ثالثی برقرار شده ملک مشاع: ملکی است که بین چند نفر مشترک باشد.

ملک مفروز: ملکی است که بعد از اشاعه به صورت چند سهم جداگانه درآمده و بین شرکاء تقسیم شده باشد.

حق انتفاع: وفق ماده ۴۰ قانون مدنی عبارت است از حقی که به موجب آن شخص میتواند از مالی که عین آن ملک دیگری است یا مالک خاصی ندارد استفاده کند.

سقف اعتباری: عبارتست از حداکثر مبلغی از تسهیلات یا تعهدات که مشتری تا آن سقف می تواند از تسهیلات یا تعهدات استفاده نماید به عبارت دیگر بر خلاف حد اعتباری با تعیین و تصویب سقف اعتباری مشتری نمی تواند از محل واریزی های خود افزون بر سقف تعیین شده از تسهیلات یا تعهدات استفاده نماید به عبارت دیگر مجموع ارقام یک یا چند فقره قرارداد تسهیلات یا تعهدات است که مشتری میتواند در یک دوره زمانی خاص حداکثر تا رقم مصوب استفاده نماید.

فرق بین اسناد رسمی و عادی

۱- سند رسمی دارای قدرت اجرائی است و میتوان برای آن اجرائیه صادر نمود اما برای ۲- سند رسمی در صورتی که مستند دعوی قرار گیرد میتوان نسبت به آن ادعای جعل نمود.

۲- سند رسمی در صورتی که مستند دعوی قرار گیرد میتوان نسبت به آن ادعای جعل نمود.

اسناد تجاری: اسنادی هستند که در تجارت به کار میروند و قانون تجارت برای آنها مزایای خاصی قائل شده مانند چک سفته برات و سهام شرکتها.

ویژگی اسناد تجاری: وسیله نقل و انتقال میباشند وسیله پرداخت میباشند وسیله کسب اعتبار میباشند.

اصول حاکم بر نظام بانکداری اسلامی

۱- حذف بهره

عمده ترین تحول در نظام بانکداری فعلی حذف بهره می باشد با حذف بهره اساسی ترین ابزار اعمال سیاست های پولی در اقتصاد و سرمایه داری از بانک مرکزی گرفته شد و ابزار جدیدی جایگزین گردید.

این ابزار عبارتند از:

۱- تخفیف یا معافیت از پرداخت کارمزد

۲- اعطای جوایز جهت جذب سپرده قرض الحسنه

۳- تعیین حداکثر یا حداقل سود سهم بانک در عملیات مشارکت و مضاربه

۴- تعیین حداقل یا حداکثر سود بانک ها در تسهیلات فروش اقساطی جعاله اجاره به شرط تملیک

۲- حصول اطمینان از بازگشت اصل سرمایه و سود مورد انتظار

در نظام بانکداری بدون ربا وکالت بانک برای بکارگیری سپرده ها ایجاب می نماید بانک ها بررسی های لازم از بازگشت اصل و سود تسهیلات را انجام داده و پس از اطمینان از آن پرداخت تسهیلات را انجام دهند.

۳- نظارت

بانک ها بر مصرف و بازگشت تسهیلات اعطایی می بایست نظارت لازم را به عمل آورند. تسهیلات مشارکت مدنی در مسکن و یا طرح های تولیدی نمودی از نظارت بر پرداخت تسهیلات می باشد زیرا پرداخت سهم الشرکه بانک متناسب با پیشرفت کار است.

تسهیلات فروش اقساطی

عبارتست از واگذاری عین به بهای معلوم به غیر به ترتیبی که تماما یا قسمتی از بهای معلوم به اقساط مساوی یا نامساوی در سررسیدهای معین دریافت گردد. فروش اقساطی به سه دسته تقسیم می گردد. شایان ذکر است در حال حاضر عقد مرابحه جایگزین عقد فروش اقساطی گردیده است.

مشمولین اخذ تسهیلات:

۱- جانبازان معرفی شده از سوی بنیاد شهید با اولویت درصد جانبازی

۲- آزادگان، خانواده شهدا (همسر، فرزندان، والدین)

۳- فرزندان جانبازان %۷۰ و بالاتر

۴ خانواده جانبازان و آزادگان متوفی موضوع تبصره (۲) ماده (۳) قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران

تذکر: احراز واجد شرایط بودن معرفی شدگان با بنیاد شهید و امور ایثارگران میباشد.

تسهیلات سلف

عبارتست از پیش خرید نقدی محصولات تولیدی به قیمت معین به منظور تأمین قسمتی از سرمایه در گردش واحدهای تولیدی صنعتی معدنی کشاورزی اعم از اینکه مالکیت آن متعلق به اشخاص حقیقی باشد یا حقوقی

تسهیلات مشارکت مدنی مسکن

تعریف

بانک ها به منظور گسترش امر تولید مسکن مبادرت به پرداخت تسهیلات مشارکت مدنی مسکن به منظور ساخت و تکمیل واحدهای مسکونی / تجاری / اداری و یا ترکیبی از موارد ذکر شده با توجه به دستورالعمل ها و مقررات داخلی خود می نمایند. حداکثر مدت بازپرداخت تسهیلات مشارکت مدنی مسکن ۱۸ ماه بوده و هر بانک بر اساس دستورالعمل های داخلی خود سقف آن را تعیین می نماید. الگوی مصرف مسکن در تهران و شهرهای بزرگ ۷۵ متر مربع و در سایر شهرها ۱۰۰ متر مربع می باشد. سازندگان بیش از ۳۰ واحد مسکونی در شهرهای بزرگ و بیش از ۲۰ واحد مسکونی در سایر شهرها سازنده انبوه و کمتر از آن سازنده انفرادی تعریف شده اند.

تسهیلات مشارکت حقوقی

عبارت است از تأمین قسمتی از سرمایه شرکت های سهامی جدید و یا خرید قسمتی از سهام شرکت های سهامی موجود.

نکات قابل توجه در مشارکت حقوقی

- ۱- مشارکت حقوقی منحصرأ در شرکت های سهامی عام و خاص صورت می گیرد.
- ۲- واحدهایی که بانک ها در آنها مشارکت می نمایند تابع قانون تجارت می باشند.
- ۳- مشارکت یک یا چند بانک با اشخاص حقیقی یا حقوقی در یک شرکت سهامی بلامانع است (مثل شرکت سهامی مترو: بانک ملت و تجارت و ملی)
- ۴- میزان مشارکت یک یا چند بانک در هر شرکت سهامی جدید نباید از ۴۹٪ کل سرمایه شرکت و میزان خرید سهام شرکت های سهامی موجود توسط یک یا چند بانک از ۲۰٪ کل سرمایه شرکت تجاوز نماید.
- ۵- بانک ها مکلفند به نحوه مصرف منابع موضوع مشارکت در طرح های جدید و همچنین توسعه و تکمیل طرح ها نظارت لازم را داشته باشند.
- ۶- بانک ها می توانند سهام خود را در شرکت های سهامی موضوع این دستورالعمل به فروش برسانند. (ص ۲۲۳)

تسهیلات جعاله

- جعاله عبارت است از التزام شخصی به اداء اجرت معلوم در مقابل عملی اعم از اینکه طرف معین باشد یا غیر معین . ملتزم را جاعل طرف را عامل و اجرت را جعل مینامند.
- بانک ها میتوانند به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش امور تولیدی و خدماتی و بازرگانی، کشاورزی، مسکن و ساختمان مبادرت به جعاله نمایند.
- جعاله خاص: اگر جاعل جعاله را با عامل معین برقرار کند جعاله خاص میگویند.
- جعاله عام: اگر عامل، فرد مشخصی نباشد بلکه عمومی باشد، جعاله را عام میگویند.

عقد استصناع

واژه استصناع در لغت از بابت استفعال از ماده «صنع» است و به معنای طلب و سفارش ساخت چیزی است. در عرف تقاضای ساخت کالای خاصی از صنعتگر یا هنرمند می باشد. در اصطلاح فقهی و حقوقی، استصناع قراردادی است که به موجب آن یکی از طرفین قرارداد، در مقابل مبلغی معین، ساخت و تحویل کالای مشخصی را در زمان معین نسبت به طرف دیگر به عهده می گیرد. سه نکته در قرارداد استصناع وجود دارد که آن را از سایر قراردادها متمایز می کند. نخست این که، در قرارداد استصناع به طور معمول کالای مورد نظر (موضوع استصناع) موجود نیست و سازنده در آینده آن را ساخته و تحویل می دهد دوم این که در قرارداد استصناع تهیه مواد اولیه و لوازم کار بر عهده سازنده است و سوم این که به طور معمول در زمان انعقاد قرارداد کل ثمن پرداخت نمی شود بلکه بخشی از آن به عنوان پیش پرداخت داده می شود و بخش دیگر به صورت دفعی یا تدریجی تا زمان تحویل کالا پرداخت می شود گاهی بخشی از آن به بعد از تحویل هم منتقل می شود.

تعریف اسناد تجاری

به آن دسته از اوراق و اسنادی گفته می شود که قانون تجارت برای آنها مزایای خاصی قائل شده باشد (مانند چک، سفته، برات، و سهام شرکت ها و ...)

مربحه

مربحه از جمله عقود مبادله ای و همچنین عقد مادر در بانکداری اسلامی بوده و معامله ای است که فروشنده قیمت تمام شده کالا (قیمت خرید و هزینه مربوط) را به اطلاع خریدار می رساند و سپس تقاضای مبلغ یا درصدی به عنوان سود می کند به دلیل مشکلات حقوقی در هنگام وصول مطالبات ناشی از تسهیلات پرداختی در سایر عقود، این عقد بنا به اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تقریباً جایگزین تمام عقود بانکی که پیشتر شرح آن داده شد گردیده است. بیع مربحه می تواند به صورت نقد یا نسبه منعقد شود، در صورتی که نسبه باشد به طور معمول نرخ سود آن بیشتر می شود. چنانچه باز پرداخت تسهیلات مربحه در اقساط مساوی و ماهیانه باشد، مکاسب در لغت به معنی حقوق فردی و اجتماعی افراد در معاملات در فقه اسلامی می باشد. شکل گیری بازارهای مالی اسلامی مستلزم آن است که افراد درگیر در این بازارها با آشنایی کامل در مورد حقوق خود کارآیی بهتر را در اقتصاد ایجاد نمایند.

مهمترین اوراق مربحه از جهت انطباق با موازین شرعی و اقتصادی عبارتند از:

الف) اوراق مربحه برای تامین مالی - اوراق مربحه رهنی

صکوک ابزار نوینی است که در کشورهای اسلامی به جای اوراق قرضه به کار گرفته می شود. اصطلاح صکوک در اصل برگرفته از واژه عربی صک به معنای چک، نوشته بدهکار، سفته و یا قبض بدهی است اما در یک معنای کلی گواهی سرمایه گذاری اسلامی بهترین معنا برای آن است.

سه ریسک مهم صکوک

ریسک های مربوط به صکوک (اجاره) را در حالی به طرق مختلفی میتوان دسته بندی کرد که مهمترین ریسکهایی که دارندگان اوراق صکوک با آن مواجه هستند را میتوان به سه گروه دسته بندی کرد.

اولین ریسک مربوط به از بین رفتن دارایی ها است. یعنی چنانچه به دارایی مورد اجاره در فرآیند انتشار اوراق صکوک به هر دلیل خسارتی وارد آید طبیعتاً از ارزش آن دارایی کاسته شده و در نتیجه دارندگان صکوک متضرر می شوند. ریسک دیگر به نرخ سود تعلق دارد. مبلغ اجاره بها معمولاً ثابت تعیین می شود و دارندگان اوراق صکوک در هر دوره اجاره بهای ثابتی را دریافت می کنند. بنابراین چنانچه نرخ سود متداول در بازار افزایش یابد آنگاه آن ها در مقایسه با نرخ سود بازار، سود کمتری را دریافت می کنند.

سومین ریسک هم کاهش قیمت دارایی است. یعنی چنانچه ارزش دارایی ها در تاریخ سررسید (پایان مدت اجاره) به هر دلیل کاهش یابد آنگاه دارندگان اوراق صکوک با زیان سرمایه ای مواجه می شوند.

تعریف پیمانکار

کلیه اشخاص حقیقی یا حقوقی که تعهد به انجام کاری و یا خدمتی (ساختمان، بنا راه حمل و نقل کالا و ...) را داشته باشند به عبارت دیگر اشخاص مزبور که طرف دیگر امضاء کننده قرارداد پیمان هستند و اجرای موضوع پیمان را بر اساس اسناد و مدارک موجود مطابق با قرارداد فیما بین او و کارفرما (ذینفع) بعهده گرفته اند.

ضمانتنامه بانکی

ضمانتنامه بانکی سندی است که به موجب آن بانک صادر کننده ضمانتنامه پرداخت وجه معین مورد تعهد اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی را در قبال ذینفع (مضمون له) در مدت معلوم به عهده می گیرد به عبارت دیگر یک قرارداد فرعی است که یک طرف قرارداد تعهد می کند برای تمامی بدهی، کمبودهای احتمالی و مشکلاتی را که طی مدت مشخص طبق مدت اعلام شده در قرارداد در پروژه اجرایی توسط آنها ایجاد شده است پاسخگو باشد.

نکات حائز اهمیت در خصوص صدور ضمانتنامه جهت تضمین معاملات دولتی

_ در اجرای قانون و آئین نامه معاملات دولتی و به منظور صدور ضمانتنامه های تضمین معاملات دولتی الزاماً بایستی از نمونه فرم های موجود در سامانه متمرکز استفاده گردد و کم یا اضافه نمودن مواردی به متن مندرج در نمونه های موصوف تخلف محسوب می گردد و مسئولیت آن متوجه مسئولین ذیربط می باشد.

_ مدت ضمانتنامه شرکت در مناقصه مرتبط با معاملات دولتی ۳ ماه از تاریخ صدور ضمانتنامه می باشد که این مدت بنا به درخواست دستگاه دولتی مناقصه گذار حداکثر تا ۳ ماه دیگر قابل تمدید است. نظر به اینکه حداکثر مدت مجاز با احتساب ۳ ماه تمدید، ۶ ماه تعیین گردیده است، بعد از سپری شدن مدت مذکور امکان تمدید وجود ندارد، لذا شعب می بایستی از قبول درخواست دستگاه های اجرایی مبنی بر تمدید بیش از مدت فوق الذکر اکیداً خودداری نمایند.

_ در صدور ضمانتنامه های تضمین معاملات دولتی بایستی نسبت به اخذ وثیقه طبق ضوابط اعلامی اقدام گردد. (ص ۲۸۵)

ابلاغ

۱- استعلام کلاسه اجرائی و تاریخ ابلاغ اجرائیه از اجرای ثبت مربوطه پس از ارسال اجرائیه صادره به اجرای ثبت نسبت به پیگیری در خصوص استعلام کلاسه اجرائی و تعیین تاریخ ابلاغ اجرائیه به مدیون / مدیونین از اجرای ثبت اقدام می شود.

۲- از مرحله ابلاغ اجرائیه تا انقضای مهلت مقرر قانونی:

بعد از ابلاغ اجرائیه به مدیون / مدیونین توسط اجرای ثبت از تاریخ ابلاغ تا مدت ۸ ماه مهلت قانونی جهت تسویه بدهی داده می شود.

مستثنیات دین

در خصوص مستثنیات دین موضوع ماده ۶۵ قانون اجرای احکام لازم است مفاد ماده ۵۳۴ قانون آئین نامه دادرسی مدنی دادگاه عمومی و انقلاب مدنظر قرار گیرد.

(الف) مسکن مورد نیاز محکوم علیه و افراد تحت تکفل وی با رعایت شئون عرفی.

(ب) وسیله نقلیه مورد نیاز متناسب با شأن محکوم علیه.

ج) اثاثیه مورد نیاز زندگی که برای رفع حوائج ضروری محکوم علیه خانواده و افراد تحت تکفل وی لازم است.
 د) آذوقه موجود به قدر احتیاج محکوم علیه و افراد تحت تکفل وی که برای مدتی مشخص عرفاً نگهداری و ذخیره می شود.
 ه) کتب و ابزار تحقیقاتی برای اهل علم و تحقیق متناسب با شأن آنان.
 و) وسایل و ابزار کار کسب پیشه وران کشاورزان و سایر اشخاصی که وسیله امرار معاش محکوم علیه و افراد تحت تکفل وی باشد.

نکته: چنانچه منزل مسکونی بیش از نیاز و شأن عرفی مدیون باشد، منزل مسکونی فروخته و مازاد بر قیمت منزل مناسب عرف صرف تادیه دیون محکوم علیه خواهد شد.

چنانچه مدیون با اموال دیگران با قصد عدم تأدیه آن را تبدیل به یکی از مستثنیات دین کرده باشد آن مال از مشمول مستثنیات دین خارج خواهد شد.

اقاله املاک تملیکی

اقاله در لغت به معنای برهم زدن می باشد زمانی که دو نفر با توافق یکدیگر معامله ای را برهم می زنند. به طور کلی اقاله املاک تملیکی، منوط به تصفیه کامل بدهی و مطالبات بانک اعم از موثق و غیر موثق از سوی مدیون می باشد فلذا صرف مطالبات سند رهنی موجب اقناع بانک جهت اقاله نخواهد بود اقاله املاک تملیکی صرف نظر از کاربری آن در فرضی که واجد حداکثر ۱۵ اختلاف فی ما بین مطالبات بانک از مدیون و ارزش روز ملک (بر اساس نظر کارشناس رسمی دادگستری) باشد بلامانع است. اقاله املاک مشاعی مشروط به تسویه کل بدهی اعم از موثق و سایر تضمینات و فارغ از میزان اختلاف ارزش روز ملک با مطالبات بانک و نرخ خسارت تاخیر تادیه امکان پذیر است.

❖ فصل دوم: درسنامه و نکات بازارهای مالی و سرمایه

◀ بخش اول: بازار پول و سرمایه

بازار پول و سرمایه امروزه از بخشهای حیاتی اقتصاد کشورهاست که با رشد و توسعه اقتصاد همواره این بازار جایگاه گسترده تر و مهم تری یافته است. بازار پول و سرمایه همواره به شکل سازمان یافته تری در اقتصاد کشورها حضور دارد و نقش آن، در زمینه توسعه از اهمیت بیشتری برخوردار می شود. بازار سرمایه با هدایت سرمایه ها و پس انداز مردم راه توسعه و ایجاد شغل و افزایش سطح رفاه عمومی را هموار می کند. در ایران به دلایل گوناگون از جمله اقتصاد نفتی بازار سرمایه همواره ضعیف و ناتوان بوده است و تنها در سالهای اخیر است که توجه به آن افزایش یافته و با سیاست های اعمال شده شاهد رشد و توسعه آن از نظر فیزیکی و جذب سرمایه هستیم.

مبانی نظری در زمینه عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی از طریق فرآیند پس انداز، سرمایه گذاری بر وجود رابطه مثبت بین رشد اقتصادی و توسعه بازارهای مالی تأکید میکنند. مطالعات گسترده در این زمینه سه فرضیه اصلی را شکل داده است: فرضیه «عرضه-هدایت» - فرضیه «واکنش-تقاضا» - فرضیه «بازخور»

بازار پول، بازاری است که ابزارهایی مالی با سررسید کوتاه مدت (یک سال و کمتر) در آن مبادله میگردند. این بازار در حالت کلی دارای ویژگیهای زیر میباشد:

- سررسید ابزارهای آن کوتاه مدت است.
- گردش پول نقدینگی در این بازار سریع است.
- درجه نقد شوندگی ابزارهای آن بالا میباشد.
- ریسک سوخت اصل سرمایه در آن پایین است.

برتری بازار پول به بازار سرمایه در اقتصاد ایران

یکی از کلیدی ترین مشکلات اقتصاد کشورمان که اکنون به دلیل قدمتش به یک مشکل ساختاری بدل گشته است، بحث تفوق بازار پول بر بازار سرمایه در اقتصاد ایران است. بزرگترین عوامل برتری بازار پول بر بازار سرمایه قطعاً به دو دلیل ۱- بی ثباتی اقتصادی ۲- تورم بازمی گردد. البته این دو موضوع به یک دلیل ریشه ای بزرگتر مربوط میشوند و آن رشد حجم نقدینگی در بازار پول آن هم به دلیل وابستگی دولت به درآمدهای نفتی است. این رشد حجم نقدینگی همراه با اجرای سیاست های پولی غیر حرفه ایی نظیر نرخ ذخیره قانونی پایین باعث رشد نقدینگی و تورم میشود و تورم همراه با مدیریت غلط باعث پدیدار شدن بی ثباتی اقتصادی درکل اقتصاد خواهد شد و بدین ترتیب بازار پول جذابیت های بسیار بیشتری نسبت به بازار سرمایه پیدا میکند.

تعاریف در مورد بورس و اوراق بهادار

- منظور از «سازمان» در آیین نامه، سازمان بورس و اوراق بهادار است.
- منظور از «بورس» شرکت بورس اوراق بهادار تهران سهامی عام است.
- معاملات خرید یا فروش اوراق بهاداری است که در «بورس» پذیرفته شده است.

هر معامله در صورتی قطعیت می یابد که به تأیید «بورس» برسد.

«تابلوی بورس» تابلویی است که برای ارائه اطلاعات طبقه بندی شده اوراق بهادار به کار می رود از قبیل تابلوی اصلی و فرعی تابلو اوراق مشارکت دولتی و تابلوی اوراق مشارکت شرکت ها.

«عرضه» عبارت است از اعلام آمادگی برای فروش اوراق بهادار از طرف کارگزار فروشنده.

«تقاضا» عبارت است از اعلام آمادگی برای خرید اوراق بهادار از طرف کارگزار خریدار.

«مشتری» شخصی است که متقاضی خرید (فروش) اوراق بهادار است. «مشتری» می تواند نماینده قانونی خریدار یا فروشنده باشد.

«سفارش» درخواست خرید و یا فروش اوراق بهادار است که توسط «مشتری» به کارگزار ارائه می شود.

«قیمت باز» نرخ است که اختیار تعیین آن از طرف «مشتری» به کارگزار واگذار میشود.

«واحد پایه معاملاتی متعارف» حداقل میزان اوراق بهادار در هر معامله است که توسط «بورس» تعیین میشود.

«واحد پایه معاملاتی نامتعارف» میزان اوراق بهاداری که از واحد پایه معاملاتی متعارف کمتر است.

«قیمت آغازین» قیمتی است که در شروع جلسه رسمی معاملاتی برای هر ورقه بهادار در تابلو بورس اعلام میشود.

«حجم مبنا» تعداد اوراق بهادار از یک نوع است که هر روز باید مورد دادوستد قرار گیرد تا کل درصد تغییر آن روز، در تعیین قیمت روز بعد ملاک باشد.

«سهم شناور آزاد» هر شرکت، بخشی از سهام آن شرکت است که دارندگان آن آماده عرضه و فروش آن سهام میباشند و قصد ندارند با حفظ آن قسمت از سهام، در مدیریت شرکت مشارکت نمایند.

بورس چیست؟

بخش مالی اقتصادی هر کشور تأمین کننده منابع مالی و فعالیت های حقیقی اقتصادی محسوب می شود که به دو بخش تقسیم می گردد:

- بازار پولی که عمدتاً توسط نظام بانکی یک کشور اداره می شود که مهم ترین کارکرد آن تأمین اعتبارات کوتاه مدت است.

- بازار سرمایه که کار کرد اصلی آن تأمین مالی بلند مدت مورد نیاز در فعالیت های تولیدی و خدماتی مولد می باشد.

مشتقات

ابزار مشتقه، اوراق بهاداری هستند که به خودی خود ارزش ذاتی ندارند و ارزش آنها بر اساس دارایی اصلی دیگری تعیین میشود؛ به عبارت دیگر بر اساس یک دارایی اصلی یا زیربنایی، اوراق بهاداری فرعی ایجاد میشود. این اوراق بهادار با وجود آن که ارزش ذاتی ندارند ولی مانند یک اوراق بهادار مستقل در بورس معامله میشوند.

قرارداد آتی

قرارداد آتی ابزار مشتقه ی است که بیشتر برای بازار کالاها شاخص و ارز کاربرد دارد. در قرارداد آتی دو طرف معامله قرار می گذارند که در زمانی مشخص (مثلاً سه ماه آینده و با قیمتی معلوم ابزار مورد معامله کالا یا ابزارهای مالی) را معامله کنند.

برخلاف اختیار معامله در اینجا نوعی تعهد وجود ندارد. معمولاً قراردادهای آتی منجر به تحویل فیزیکی کالا نشده و به صورت نقدی تسویه می شوند.

صندوق سرمایه گذاری مشترک چیست؟

صندوق سرمایه گذاری چیزی نیست جز مجموعه ای از سهام اوراق مشارکت و سایر اوراق بهادار. در واقع می توان آن را به صورت شرکتی در نظر گرفت که در آن افراد مختلف پول های خود را روی هم می گذارند و در سبدهی از اوراق بهادار سرمایه گذاری می کنند. در نتیجه، شما به جای سرمایه گذاری در یک سهم یا اوراق مشارکت خاص در یک صندوق سرمایه گذاری مشترک سرمایه گذاری می کنید. شما بر اساس قوانین و مقررات مرتبط با پرداخت مبلغی در مجموعه ی سبد سرمایه گذاری می کنید. همین تنوع در سرمایه گذاری سبب کاهش خطر آن می شود و سبب افزایش جذابیت صندوق سرمایه گذاری می شود.

انواع صندوق های سرمایه گذاری

صندوق های سرمایه گذاری بسیار متنوعی در سطح جهان وجود دارد. ولی به طور کلی صندوق های سرمایه گذاری در سه دسته از ابزارهای مالی سرمایه گذاری می کنند.

۱- اوراق دارایی (سهام) ۲- اوراق بدهی (اوراق قرضه شرکتی) ۳- اوراق قرضه / مشارکت دولتی (بدون ریسک)

سود سهام

توزیع دارایی های نقدی یا غیر نقدی واحد تجاری به سهامداران، به تناسب تعداد سهام منتشرشده بنا به پیشنهاد هیئت مدیره و تصویب مجمع عمومی سهامداران را سود سهام گویند. میزان سود سهام، معمولاً به صورت مبلغ ریالی برای هر سهم یا درصدی از ارزش اسمی تعیین میگردد. با تصویب توزیع سود، مبلغی به عنوان بدهی جاری (سود سهام پرداختی) در دفاتر ثبت میشود. نحوه توزیع سود از منابع مختلف بین سهامداران در شرایط مختلف به سیاست مدیریت و تصویب مجمع عمومی سهامداران بستگی دارد که ممکن است به اشکال مختلف باشد و عمدتاً به ۲ روش زیر صورت میگیرد:

الف) سود سهام نقدی: متداولترین روش پرداخت سود به سهامداران، از طریق نقد صورت میگیرد. در این روش پرداخت سود سهام از محل منابع تصویبشده و در صورت وجود وجه نقد کافی امکانپذیر است.

ب) سود سهمی (سود جایزه): گاهی اوقات و در شرایط خاص، بنا به پیشنهاد هیئت مدیره و تصویب مجمع عمومی، تصمیم گرفته میشود که به ازای بخشی از سود انباشته به جای وجه نقد، سهام منتشرشده و در اختیار سهامداران قرار میگیرد. توزیع اینگونه سود سهام را «سود سهمی» مینامند.

انواع اوراق قرضه

۱- اوراق قرضه با نام: نوعی از اوراق قرضه است که در وجه شخص معینی صادر شده و به نام خریدار در دفاتر واحد تجاری ثبت میشود.

۲- اوراق قرضه بی نام: نوعی از اوراق قرضه است که نام خریدار در روی آن نشده درج بینام است. انتقال به دیگری بدون مراجعه به واحد تجاری صادر کننده میباشد و معمولاً کوپن بهره ضمیمه اوراق بینام میباشد که در تاریخ پرداخت بهره کوپن بهره از اوراق جدا شده و به صادر کننده تسلیم و بهره آن دریافت میگردد.

۳- اوراق قرضه تضمین شده: اوراق قرضه ای است که داراییهای غیر منقول واحد تجاری در وثیقه آن میباشد چنانچه واحد تجاری توانایی پرداخت مبلغ اوراق قرضه در سررسید را نداشته باشد از طریق فروش دارایی مورد وثیقه اوراق قرضه بازپرداخت می گردد.

۴- اوراق قرضه تضمین نشده: این گونه اوراق قرضه تنها به اعتبار واحد تجاری صادر کننده می باشد.

۵- اوراق قرضه قابل تبدیل: نوعی از اوراق قرضه است که بر اساس نرخ تبدیل که از قبل تعیین شده در تاریخی معین به سهام عادی تبدیل میشود.

۶- اوراق قرضه سریال: اوراق قرضه‌های که در یک تاریخ معین صادر شده و دارای سررسیدهای مختلف باشد.

۷- اوراق قرضه بنجل: اوراق قرضه‌های است که با ریسک بالا منتشر شده، درجه اعتبار آن از نظر بازپرداخت اصل و بهره بسیار پایین میباشد، بدیهی است صادرکننده آن باید نرخ بازده بالاتری را برای اینگونه اوراق قرضه پیش بینی نموده تا بتواند آن را در بازار بفروشد.

۸- اوراق قرضه تبعی: ادعای دارندگان این نوع قرضه، نسبت به بستانکاران درجه اول شرکت، در درجه دوم اهمیت قرار دارد. در قراردادهای قرضه، بدهی‌هایی که نسبت به اوراق قرضه تبعی اولویت دارند ذکر میشوند. معمولاً در صورت ورشکستگی اوراق قرضه تبعی بعد از بدهی‌های جاری قرار میگیرند.

اوراق قرضه و سهام ممتاز

اوراق قرضه و سهام ممتاز از جمله ابزار مهمی هستند که یک شرکت میتواند بدان وسیله منابع مالی بلندمدت تهیه کند. بین این دو دسته از اوراق بهادار تفاوت‌های زیادی وجود دارد، ولی دارای یک وجه مشترک هم هستند و آن ثابت بودن درآمد ناشی از سرمایه گذاری در این اوراق است.

نقش امین

قبل از اینکه اوراق قرضه ای منتشر و به مردم عرضه شود شرکت منتشرکننده یک سازمان یا بانک معتبر انتخاب میکند که به عنوان امین یا معتمد دارندگان اوراق قرضه، بر فرایند انتشار آن اوراق نظارت کند. بانک یا سازمان معتمد مسئولیت نظارت بر اجرای مفاد قرارداد اوراق قرضه را بر عهده میگیرد. معمولاً بانک یا سازمان امین وظایف زیر را بر عهده میگیرد:

۱- امضای تمام اوراق قرضه؛

۲- گرفتن اصل و فرع وجوه و پرداخت آنها به دارندگان اوراق قرضه؛

۳- دارایی‌هایی که در گرو اوراق قرضه است در رهن امین قرار میگیرد یا از ابتدا به نام امین خریداری میگردد؛

واژه بازار در طول سالیان متمادی دارای معانی مختلفی بوده که معانی اولیه آن، مکان فیزیکی خاصی است که در آن خریداران و فروشندگان برای مبادله کالاها و خدمات دور هم جمع میشوند. بازارها از سه دیدگاه طبقه بندی میشوند:

• سازمانی • اقتصادی • نوع فعالیت

انواع بازارها از نظر فعالیت

از این دید بازارها به شکل زیر طبقه بندی می گردند:

✓ از نظر کالا و فرآورده ها - مثل بازارهای فرش نفت پسته پنبه و...

✓ از نظر کار و خدمات - مانند بازارهای کار بیمه حمل و نقل، فنی و مهندسی...

✓ از نظر پول و سرمایه - مثل بازارهای بورس اوراق بهادار سرمایه گذاری های کوتاه مدت و بلند مدت....

از مهم ترین اهداف و اثرات بورس کالا می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- ایجاد بازاری قانونمند و سازمان یافته جهت تسهیل دادوستد کالاها.

۲- سامان دهی بازار کالاها از طریق مکانیزم اجرایی ناظر بر تعهدات و تضمین منافع طرفین معامله

۳- کشف شفاف قیمت کالاها بر اساس تعامل و تقابل عرضه و تقاضا و نیاز بازار.

۴- برقراری امکان اعمال مدیریت ریسک در بازار.

۵- امکان انجام معاملات نقد نسبه سلف، آتی و اختیار با استفاده از ابزارهای نوین مالی

۶- توسعه سرمایه گذاری و فراهم سازی تسهیلات مالی برای خرید و فروش

۷- اطلاع رسانی درباره وضعیت بازار داخلی و خارجی کالاهای پذیرش شده به منظور افزایش سطح دانش فعالان بازار

بازار چند قطبی

این بازار در اغلب جوامع صنعتی، یعنی چند عرضه کننده در مقابل تعداد کثیری تقاضا کننده با مشتری قرار گرفته اند. البته در بخش تولید چند فروشنده تقاضای انبوه خریداران را به نحوی برآورده می کنند که اتخاذ سیاست هر یک از آن ها در وضع بازار و وجود دیگر فروشندگان موثر باشد در چنین حالتی بازار چند قطبی ایجاد می شود.

تولید کنندگان در این نوع بازار می توانند تأثیر زیادی بر قیمت بازار گذارند. اما نمی توانند به طور مستقل قیمت کالا را تعیین کنند باید عکس العمل رقبا را در نظر گیرند زیرا الگوی واکنش رقبا در این حالت میتواند اشکال زیادی به خود گیرد. به عنوان مثال حالتی از بازار چند قطبی می تواند وجود داشته باشد که در بنگاه های اقتصادی تصمیم به توافق با یکدیگر بگیرند که وضعیتی شبیه انحصار ایجاد می شود. در این حالت مقدار تولید فروش و قیمت کالا مشابه وضعیت انحصاری تعیین می شود.

بازارهای چند ملیتی

شرکت های غول آسای چند ملیتی دست به ابداع یک سیستم کل زده اند. هر گاه که منع قانونی و فرهنگی برای فعالیت آن ها وجود نداشته آن ها اهمیت مرزهای ملی را به حداقل رسانده اند و استراتژی های خود را بیشتر بر حسب جنبه های اقتصادی جهان ایجاد کرده اند. این شرکت ها تا حدود زیادی غیر سیاسی هستند و بیشتر به منافع سهامداران خود در هر نقطه که باشند علاقه مندند تا منافع یک کشور خاص چنانچه شرکتی به فروش مواد دارویی اشتغال دارد. سودآورترین روش کار این است که استراتژی خود را بیشتر بر اساس بازارهای بین المللی طراحی کند تا بازار خاص یک کشور هرچند آنچه که گفته شد تنها مثالی برای روشن شدن مطلب بود.

این سیستم موجب شناخت بازارهایی می شود که به صورت بالقوه می تواند محصولات شرکت را جذب کرده یا شرکت خود را با ویژگی های آن بازار تطبیق دهد. در این بازارها ممکن است تنها احتیاج به سرمایه گذاری در تسهیلات تولیدی باشد اگر بازار بالقوه مناسب سرمایه گذاری باشد این کار باید انجام شود. عوامل سیاسی و اجتماعی چنانچه به سودآوری قضیه تأثیر داشته باشند، باید مورد توجه قرار گیرد بنابراین بازار از بخش های ناهمگن از مصرف کنندگان تشکیل می شود. هدف از اینکه بازارها دسته بندی می شوند نیز شناسایی گروه های هم نیاز و هم پسند یا هم سلیقه در میان مشتریان است. در همه حال مشتریان حرف اول را می زنند و بازار بر اساس نظرات آنها تشکیل، تغییر و تداوم می یابد.

فارکس چیست؟

فارکس بازار معاملات بین المللی ارز است که در آن شما قادرید به خرید و فروش ابزارهای مالی مربوط به ارزهای مختلف بپردازد در واقع در این بازار معاملات ارزی خرید یک ارز و فروش ارز دیگر به صورت هم زمان صورت می گیرد. ارزها از طریق کارگزار معامله می شود، و به صورت ارز نشان داده می شوند. برای مثال یورو و دلار آمریکا یا پوند انگلیس و ین ژاپن و غیره طبق گزارش « بانک پرداخت های بین المللی » بازار فارکس بزرگ ترین بازار مالی جهان با حجم بالای ۳/۲۱ تریلیون دلار معامله در روز می باشد. این رقم بسیار بالاتر از جابه جایی پول در کل بازار بورس دنیا چون فیوچرز و سهام می باشد. تأثیرگذاران بازار فارکس، بانکها، مؤسسات و شرکتهای سرمایه گذاری بین المللی، کارگزارها، صادرکنندگان و واردکنندگان و همچنین سرمایه گذاران شخصی (افراد خریدار و فروشنده) هستند

بورس های بین المللی

به طور کلی بورسهای بین المللی را میتوان به چهار نوع تقسیم کرد:

۱. **بازار کالا:** در این بازار قیمت تبادلات کالاها به صورت جهانی یا منطقه ای بر اساس عرضه و تقاضا ارزش گذاری میشود
بورسهای کالا به سه دسته عمده تقسیم میشود:

سخت طلا، نقره، سیمان، فلزات و غیره

نرم آب پرتقال، قهوه اقلام خوراکی و غیره

انرژی نفت، گاز، برق، زغال سنگ و غیره

۲. **بازار سهام:** بازاری است که معامله گران با سرمایه گذاری و خرید سهام یک شرکت یا مجموعه ای از شرکتها و کارخانه ها در سود و زیان تفاوت قیمت سهام و یا در سود و زیان حاصل از فعالیت آن بنگاه اقتصادی شریک میشوند مانند بازار بورس اوراق بهادار در تهران.

۳. **بازار اوراق قرضه:** اوراق مشارکتی که اغلب از طرف دولتها برای مشارکت مردم و جذب سرمایه های آنها در طرحهای سودآور منتشر میشود؛ مانند اوراق مشارکت وزارت خانه ها در ایران

۴. **بازار تبادلات ارزی (فارکس):** بازاری است که در آن مانند بورسهای فوق الذکر، ارزش گذاری پول ملی کشورها بر اساس عرضه و تقاضا در مقابل سایر ارزها سنجیده می شود؛ مانند نرخ برابری دلار به ریال یا یورو به دلار.

اعتبارات ریفاینانس

این نوع اعتبارات، خطوط کوتاه مدتی هستند که بانک های کارگزار اصولاً برای کمک به رشد صادرات کشور خود در قالب قرارداد ارائه می دهند، استفاده از منابع این خطوط منوط به تحقق شرایط کلی قرارداد و درج شرایط ویژه (Special Clause) است که در متن قرارداد تصریح شده است. استفاده از خطوط اعتباری ریفاینانس از زمان معامله استاد اعطای قطعی تسهیلات به متقاضی محسوب می شود.

دوره بازپرداخت این تسهیلات حداکثر یک سال پس از تاریخ معامله اسناد خواهد بود که کارگزار پس از معامله اسناد و پرداخت نقدی وجه کالا به فروشنده طبق ترم (Sigh Payment) مبلغ پرداختی را طی اعلامیه ای به بانک گیرنده ارسال می دارد. نرخ بهره این تسهیلات معمولاً نرخ لیبور بهره بین بانکی (لندن) به علاوه حاشیه سود ۱/۲۵ درصد تا دو درصد در سال است که در صورت تأخیر در بازپرداخت در سررسید هزینه ای تحت عنوان جریمه دیر کرد نیز به آن افزوده خواهد شد.

تفاوت روش فاینانس با روش یوزانس

در روش فاینانس تنها بحث تأمین مالی و دریافت پول به صورت وام مطرح است، در حالی که در روش یوزانس بحث کالا خدمات و یا دانش فنی نیز وارد شده و در واقع این فناوری ها از کشور یا موسسه خارجی خریداری می گردد. با توجه به نرخ بهره و تنظیم نرخ محصول توسط وام دهنده این روش بسیار پر هزینه است.

ابزارها (اوراق) مشتقه

قراردادهای مشتقه راهی کم هزینه برای مهار کردن برخی خطرهای عمده در اختیار ناشران اوراق و سرمایه گذار قرار می دهد. در برخی قراردادهای دارنده قرارداد یا ناچار است و یا این حق را دارد که یک دارایی مالی را در زمانی در آینده بخرد یا بفروشد، قیمت این گونه قراردادها از قیمت آن دارایی مالی مشتق می شود. از این رو است که این قراردادها را اوراق مشتقه می نامند. این ابزار به دارنده آن اختیار یا تعهد خرید و یا فروش یک دارایی معین را می دهد بنابراین کاربرد مشتقات در مدیریت ریسک و کسب سود اقتصادی است.

بخش دوم: بازارها و نهادهای مالی

مروری بر بازارهای مالی:

بازارهای مالی، به ساختارهایی اطلاق می شود که وجوه مالی در آن جریان دارند. بازارهای مالی از دو بعد و ویژگی متمایز کننده برخوردارند: ۱- بازارهای اولیه در برابر بازارهای ثانویه و ۲- بازارهای پول در برابر بازارهای سرمایه.

بازارهای اولیه در برابر بازارهای ثانویه:

بازارهای اولیه: بازارهای اولیه، بازارهایی هستند که در آن شرکت ها با انتشار اوراق بهادار جدیدی مثل سهام عادی و اوراق قرضه، سرمایه خود را افزایش می دهند. به طور معمول افرادی که به دنبال راه اندازی پروژه های جدید یا توسعه نیازهای تولیدی خود هستند، ولی وجوه نقد داخلی جوابگوی وجوه مورد نیاز آنها نیست، برای تامین وجوه مالی مورد نیاز خود اقدام به انتشار اوراق بهادار در بازارهای اولیه می کنند. این کار از طریق انتشار اوراق جدید مربوط به ابزارهای مالی فروش آن به تامین کنندگان وجوه مالی صورت می گیرد.

بازارهای اولیه: بازارهایی که در آن شرکت ها با انتشار اوراق بهادار جدید سرمایه خود را افزایش می دهند.

بازارهای ثانویه: بازارهایی که در آن ابزارهای مالی که در گذشته منتشر شده اند، معامله می شود.

بازار پول در برابر سرمایه

بازار پول - بازار پول به بازارهایی گفته می شود که در آنها اوراق بدهی یا ابزارهایی که سررسید آنها کمتر از یک سال است معامله می شوند. در بازارهای پولی، آن دسته از عاملان اقتصادی که در کوتاه مدت وجوه نقدی مازادی در اختیار دارند، می توانند وجوه مازاد خود را به آن دسته از عاملان اقتصادی که در کوتاه مدت نیازمند وجوه مالی هستند، وام دهند. ماهیت کوتاه مدت این ابزارهای مالی نشان می دهد که نوسانات قیمتی این اوراق بهادار در بازارهایی که معامله می شوند، کاملاً ناچیز است فصل های سوم و نهم در ایالات متحده آمریکا، معاملات بازارهای پولی در مکان خاصی صورت نمی گیرد، بلکه انتقال از طریق تلفن، انتقال الکترونیکی و شبکه های رایانه ای انجام می شود به همین دلیل به بیشتر بازارهای پولی ایالات متحده آمریکا، بازارهای فرابورس یا بازارهای خارج از بورس (OTC) گفته می شود.

بازار سرمایه: بازارهای سرمایه، بازارهایی هستند که در آن ابزارهای سرمایه (سهام) و بدهی (اوراق قرضه) که سررسید آنها بیش از یک سال است، معامله می شوند. عمده ترین تامین کنندگان اوراق بهادار بازار سرمایه شرکت ها و دولت ها هستند. خانوارها نیز عمده ترین تامین کنندگان وجوه مالی مربوط به این اوراق بهادار محسوب می شوند.

بازارهای اوراق بهادار مشتقه

بازارهای اوراق بهادار مشتقه، بازارهایی هستند که در آن اوراق بهادار منتج (مشتق) از اوراق بهادار دیگر معامله می شود. اوراق بهادار مشتقه، اوراق بهادار مالی (مانند قرارداد آتی، قرارداد اوراق اختیار معامله یا قرارداد تاخت) است که عواید آن به اوراق بهادار دیگری مانند اوراق بهاداری که در بازارهای سرمایه یا ارزهای خارجی معامله می شوند، بستگی دارد. اوراق بهادار

مشتهه اغلب شامل قراردادی بین طرفین برای معامله تعداد معینی از یک دارایی یا جریان نقدی با قیمت معین و موعد تعیین شده در زمان آتی است.

وظایف اقتصادی منحصر به فردی که موسسات مالی انجام می دهند

به دلیل وجود (۱) هزینه های نظارت؛ (۲) هزینه های نقدینگی و (۳) ریسک قیمت، ممکن است بسیاری از سرمایه گذاران تمایلی به سرمایه گذاری مستقیم در مطالبات مالی نداشته باشند و نگهداری وجوه نقد را ترجیح دهند. این طرز تفکر می تواند موجب کاهش فعالیت بازارهای مالی (و در نتیجه کاهش پس اندازها و سرمایه گذاری ها) شود.

ریسک نقدینگی و ریسک قیمت: مؤسسات مالی علاوه بر بهبود کیفیت و کمیت اطلاعات، با اقدام به تبدیل دارایی ها به اوراق بهادار، امکانات دیگری را برای تامین کنندگان وجوه مالی فراهم می آورند. مؤسسات مالی با خرید مطالبات مالی منتشر شده به وسیله مصرف کنندگان وجوه مالی - اوراق بهادار اولیه ای از قبیل وام های رهنی اوراق قرضه و سهام - آنها را در قالب سپرده ها، بیمه نامه ها، و یا دیگر اوراق بهادار ثانویه به سرمایه گذاران یا دیگر تامین کنندگان وجوه مالی می فروشند. به طور معمول نقدینگی اوراق بهاداری که به وسیله مؤسسات مالی منتشر می شود، بیشتر از نقدینگی اوراق بهادار اولیه است.

جهانی سازی بازارها و مؤسسات مالی

عوامل متعددی در رشد چشمگیر بازارهای مالی جهانی نقش داشته اند. **عامل اول** افزایش مجموعه پس اندازها در کشورهای خارجی مانند اتحادیه اروپا است. **دومین عامل** رشد بازارهای مالی جهانی روی آوردن سرمایه گذاران بین المللی به بازارهای آمریکا و دیگر بازارها برای توسعه فرصتهای سرمایه گذاری و بهبود ریسک و بازده پرتفلیو سرمایه گذارانشان است. به نحوی که حتی بسیاری از افرادی که در طرحهای بازنشستگی دولتی مشارکت کرده بودند، برای تقویت پس اندازهای بلند مدت خود به طرح های بازنشستگی خصوصی روی آورده اند. **عامل سوم** دسترسی سریع و آسان به اطلاعات بازارها و سرمایه گذاریهای خارجی به وسیله ابزارهایی همچون اینترنت است. **عامل چهارم** فرصتهایی است که برخی از مؤسسات مالی آمریکایی برای مشتریان خود فراهم می آورند تا آنها بتوانند با هزینه معاملاتی به نسبت پایین در اوراق بهادار خارجی و بازارهای در حال توسعه سرمایه گذاری کنند. **عامل پنجم**، واحد پولی یورویی است که علاوه بر نفوذ زیاد در سطح اروپا، تاثیر چشم گیری بر سیستم مالی جهانی داشته است. **آخرین عامل** رشد بازارهای مالی جهانی، قانون زدایی هایی است که در بسیاری از کشورهای خارجی صورت گرفته و این امکان را برای سرمایه گذاران فراهم کرده که بتوانند به بازارهای مالی جهانی دسترسی داشته باشند

ارزش زمانی پول

ارزش زمانی پول بر این مفهوم اصلی استوار است که ارزش دلاری مبالغی که در حال حاضر دریافت می شود، بیشتر از ارزش دلاری مبالغی است که در یک زمان آتی دریافت خواهد شد. چون وجوه نقدی که در حال حاضر دریافت می شود را می توان سرمایه گذاری کرده و از محل سرمایه گذاری انجام شده، نرخ بهره یا بازدهی را کسب کرد که موجب می شود ارزش مجموع سرمایه گذاری در کل بیشتر از مبالغ دلاری باشد که در آینده دریافت می شود. نرخ بهره یا بازدهی گویای این واقعیت است که

افراد به طور کلی به جای اینکه تا زمان آتی منتظر بمانند، ترجیح می دهند در حال حاضر مصرف کنند. به همین دلیل برای جبران به تعویق انداختن مصرف خود در قالب پس انداز، نرخ بهره ای را مطالبه می کنند. این نرخ بهره به وسیله مصرف کنندگان وجوه مالی که دوست دارند نیازهای مالی خود را در حال حاضر تامین کنند پرداخت می شود. مصرف کنندگان وجوه مالی به این دلیل حاضر به پرداخت نرخ بهره می شوند که می دانند می توانند از وجوه استقراض شده به نحو کارایی استفاده کنند و حتی سودی که از راه سرمایه گذاری وجوه استقراض شده کسب می کنند، بیشتر از آن چیزی است که به عنوان نرخ بهره به پس انداز کنندگان (تامین کنندگان وجوه مالی) پرداخت می کنند.

ارزشیابی پرداخت های یکجا

ارزش فعلی پرداخت های یکجا. تابع ارزش فعلی، جریان های نقدی دریافتی در افق سرمایه گذاری آتی را به ارزش معادل (فعلی) تبدیل می کند. به عبارت دیگر، سرمایه گذار با استفاده از این روش ارزش دریافتی های خود را در ابتدای افق سرمایه گذاری مشخص می کند. این کار به وسیله تنزیل جریان های نقدی آتی به زمان حال و با استفاده از نرخ بهره جاری بازار صورت می گیرد. ارزش فعلی یک سرمایه گذاری برابر است با قیمت یا ارزش ذاتی سرمایه گذاری.

ارزش آتی پرداختهای یکجا: با استفاده از معادله ارزش آتی پرداختهای یکجا میتوان ارزش آتی جریانهای نقدی که در شروع دوره سرمایه گذاری دریافت میشود را تعیین کرد. معادله ارزش آتی (FV) را میتوان به صورت زیر بیان کرد.

$$FV_t = PV(1+r)^t = PV(FVIF_{r,t})$$

نظریه وجوه استقراضی

نظریه وجوه استقراضی یکی از نظریه های تعیین نرخ بهره است که نرخ های تعادلی بهره موجود در بازارهای مالی را نتیجه عوامل تاثیرگذار بر عرضه و تقاضای وجوه استقراضی می داند.

عرضه وجوه استقراضی

به طور کلی، عرضه وجوه استقراضی با افزایش نرخ بهره افزایش می یابد. با ثابت در نظر گرفتن سایر عوامل، با افزایش نرخ بهره، میزان عرضه وجوه نیز افزایش می یابد.

تقاضای وجوه استقراضی

به طور کلی با کاهش نرخ بهره تقاضای وجوه استقراضی افزایش مییابد. با ثابت در نظر گرفتن سایر عوامل با کاهش نرخ بهره میزان تقاضای وجوه افزایش پیدا میکند. به عبارت دیگر هزینه استقراض وجوه مالی در این حالت کمتر است.

تقاضای وجوه مالی به وسیله موسسات تجاری برای سرمایه گذاریهای مالی در داراییهای (ثابت) بلندمدت (مانند کارخانه و تجهیزات) و نیازهای کوتاه مدت سرمایه در گردش (مانند موجودی کالا و حسابهای دریافتی) اغلب از راه انتشار اوراق بدهی و سایر ابزارهای مالی صورت میگیرد. این رقم در سال ۲۰۰۷ میلادی برای موسسات تجاری غیر مالی در حدود ۳۳/۴۴ تریلیون دلار و برای موسسات تجاری مالی در حدود ۵۴/۷۶ تریلیون دلار بوده است. وقتی که نرخ بهره بالا باشد، (به عبارت دیگر هزینه وجوه استقراضی زیاد باشد)، موسسات تجاری ترجیح میدهند به جای استقراض وجوه مالی نیازهای مالی مربوط به

سرمایه گذاری را از راه وجوه مالی که منشأ داخل شرکتی دارند (مانند سود انباشته) تامین کنند. علاوه بر این، هر چه دسترسی موسسات تجاری به پروژه های سودآور بیشتر باشد، یا شرایط کلی اقتصاد مطلوب باشد، به همان میزان تقاضا برای وجوه استقراضی نیز بیشتر خواهد بود.

عوامل تاثیرگذار بر منحنی های عرضه و تقاضای وجوه استقراضی

عرضه وجوه مالی - ثروت - نیازهای هزینه ای کوتاه مدت - توسعه پولی - شرایط اقتصادی - تقاضا برای وجوه مالی (عواملی که بر منحنی تقاضای وجوه استقراضی تاثیر گذاشته عبارتند از: مطلوبیت ناشی از خرید دارایی با استفاده از وجوه استقراضی - محدودیت ناشی از شرایط غیرقیمتی مربوط به وجوه استقراضی - شرایط اقتصادی)

عوامل تعیین کننده نرخ های بهره اوراق بهادار

تاکنون با توجه به مفهوم مفهوم نظریه عرضه و تقاضای وجوه استقراضی، نگاهی گذرا بر عوامل تعیین کننده نرخ بهره تعادلی (اسمی) اوراق بهادار مالی داشتیم. در این بخش بر عوامل خاصی که تعیین کننده نرخ های بهره هر یک از اوراق بهادار در بازارهای مالی هستند، خواهیم پرداخت. این عوامل عبارتند از: تورم، نرخ بهره واقعی، ریسک نکول یا عدم توان پرداخت بدهی، ریسک نقدینگی، شرایط (یا ویژگی های) خاص اوراق بهادار و مدت زمان تا سررسید اوراق بهادار.

ریسک نکول یا عدم توان پرداخت بدهی ریسک (اعتبار)

ریسک نکول یا عدم توان پرداخت بدهی به ریسکی اطلاق می شود که در آن ناشر اوراق بهادار نمی تواند قادر به ایفای تعهدات خود در ازای پرداخت های بهره و اصل بدهی به خریدار اوراق بهادار باشد. هر چه احتمال ریسک نکول بیشتر باشد، خریدار برای اینکه بتواند خود را در برابر این ریسک پوشش دهد، نرخ بهره بیشتری را تقاضا خواهد کرد. البته همه اوراق بهادار دارای ریسک نکول نیستند. برای مثال، اوراق بهادار خزانه ایالات متحده آمریکا از آنجا که به وسیله دولت آمریکا منتشر می شود، فاقد ریسک نکول محسوب می شوند. با این حال، بسیاری از استقراض کنندگان از قبیل شرکت ها یا افراد، از قدرت کافی برای برآورده ساختن تعهدات خود برخوردار نیستند و به همین دلیل نیز سرمایه گذارها به منظور پوشش دادن ریسک عدم پرداخت تعهدات به وسیله این شرکت ها و افراد، مازاد نرخ بهره ای را از آنها مطالبه می کنند. به تفاوت میان نرخ بهره ارائه شده بر روی اوراق بهادار خاص مانند اوراق بهادار (i) و نرخ بهره ارائه شده بر روی اوراق بهادار خزانه که از نظر سررسید، نقدینگی، مالیات و سایر شرایط از قبیل قابل بازخرید بودن یا قابل تبدیل بودن دارای ویژگی های یکسانی هستند، صرف ریسک نکول یا اعتبار (DRP) گفته می شود. یعنی:

$$DRP_j = i_j - i_T$$

ریسک نقدینگی

دارایی با قدرت نقدینگی بالا به دارایی اطلاق می شود که میتوان آن را با قیمت قابل پیش بینی و با هزینه های معاملات پایین به فروش رساند، به نحوی که در کوتاه مدت امکان تبدیل آن به ارزش بازار آن دارایی وجود دارد. نرخ بهره اوراق بهادار

تا حدودی بیانگر نقدینگی نسبی آن است، به طوری که (با ثابت در نظر گرفتن سایر شرایط) دارایی هایی که از قدرت نقدینگی بالایی برخوردارند دارای حداقل بهره هستند.

ساختار زمانی نرخ بهره

همانطور که در بخش قبلی در خصوص صرف ناشی از سررسید بحث کردیم، رابطه میان نرخ بهره اوراق بهادار و مدت زمان باقیمانده آن تا سررسید (ساختار زمانی نرخ بهره) می تواند اشکال مختلفی داشته باشد. توضیحات مربوط به شکل منحنی بازدهی را می توان در قالب سه نظریه اصلی بیان کرد: نظری، انتظارات صرف یا (نا اریب)، نظریه رجحان نقدینگی و نظریه تفکیک بازار.

نظریه تفکیک بازار

بر اساس نظریه تفکیک بازار، افراد، سرمایه گذارها و موسسات سرمایه گذار با توجه به نیازهای بدهی خود دارای ترجیحات خاصی در خصوص سررسید اوراق بهادار هستند و با دستیابی به ترجیحات خاص خود تمایلی به انتقال از یک بازار به بازار دیگر و استفاده از فرصت هایی که ممکن است پیش بیاید، ندارند. بنابراین در نظریه تفکیک سرمایه گذار افراد و موسسات سرمایه گذار، به دنبال جست و جو برای یافتن اوراق بهادار با سررسیدهای مختلفی که جانشین هم باشند، نیستند، بلکه به دنبال یافتن افق های سرمایه گذاری (جایگاه های) خاصی هستند که با ماهیت بدهی هایی که از آنها نگهداری می کنند، مطابقت داشته باشد.

استفاده از فرمول ارزشیابی اوراق قرضه برای محاسبه بازده تا موعد سررسید

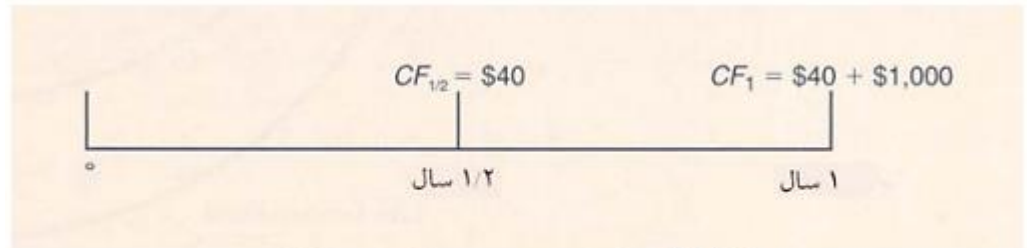
با فرض اینکه تمامی پرداخت های اصل و فرع اوراق قرضه در موعد تعیین شده پرداخت شود، از فرمول ارزش فعلی میتوان برای یافتن نرخ بازده مورد انتظار (Err) یا، نرخ بازده تا موعد سررسید (ytm) استفاده کرد (یعنی، بازده ای که دارند اوراق قرضه در صورت خرید یک اوراق قرضه با قیمت جاری بازار، دریافت تمامی کوپن بهره ها و اصل مبلغ در موعد تعهد شده و نگهداری اوراق قرضه تا موعد، سررسید، به دست خواهد آورد). در محاسبه بازده تا موعد سررسید به طور ضمنی فرض می شود که تمامی پرداخت های کوپن بهره ای که دارند اوراق قرضه ای در طول دوره دریافت می کند، با همان نرخ تا موعد سررسید دوباره سرمایه گذاری خواهد شد.

تاثیر نرخ بهره بر ارزش اوراق بهادار

یکی دیگر از عواملی که بر حساسیت قیمتی اوراق قرضه در نتیجه تغییرات نرخ بهره تاثیر می گذارد، نرخ کوپن بهره اوراق قرضه است. در این رابطه، هر چه نرخ کوپن بهره اوراق قرضه بیشتر باشد، ارزش فعلی آن نیز در ازای هر نرخ بهره ای بیشتر خواهد بود. همچنین، هر چه نرخ کوپن بهره اوراق قرضه بیشتر باشد، میزان تاثیر تغییرات قیمتی بر روی اوراق قرضه در ازای تغییر در نرخ بهره کمتر خواهد بود.

بیان ساده مفهوم دیرش

دیرش معیاری است که زمان فرارسیدن جریان های نقدی دارایی یا بدهی را با موعد سررسید دارایی یا بدهی تلفیق می کند. برای بیان این مطلب، اوراق قرضه ای را در نظر بگیرید که یک سال تا موعد سررسید آن باقی مانده است. ارزش اسمی این اوراق قرضه ۱,۰۰۰ دلار، نرخ کوپن بهره آن ۸ درصد (که به صورت شش ماهه پرداخت می شود و نرخ بهره آن اعم از اینکه حداقل نرخ بازده مورد انتظار باشد یا بازده تا موعد سررسید) ۱۰ درصد است. جریان های نقدی تعهد شده این اوراق قرضه در شکل ۳-۴ نشان داده شده است. دارنده اوراق قرضه، جریان های نقدی (CF) تعهد شده را در پایان شش ماهه اول و پایان سال اول، از ناشر اوراق قرضه دریافت می کند.

شکل ۳-۴: جریان های نقدی تعهد شده اوراق قرضه یکساله

ویژگی های دیرش:

۱. هر چه کوپن بهره یا پرداختهای تعهد شده بهره اوراق بهادار بیشتر باشد دیرش آن کمتر خواهد بود؛
۲. هر چه بازده اوراق بهادار بیشتر باشد دیرش آن کمتر خواهد بود؛
- .. دیرش با افزایش سررسید با نرخ کاهنده ای افزایش می یابد؛

ساختار نظام فدرال

رژرو نظام فدرال رزرو مشتمل بر ۱۲ بانک فدرال رزرو (مرکزی) مستقر در شهرهای اصلی ایالات متحده آمریکا و هفت عضو هیأت مدیره است که در شهر واشنگتن دی.سی. مستقر هستند. این ساختار در سال ۱۹۱۳ میلادی و برای گسترش اختیارات در تمامی مناطق آمریکا، در میان بخش های خصوصی و دولتی، بانکداران، تجار، و عموم مردم، شکل گرفت. بانک های فدرال رزرو و هیأت مدیره فدرال رزرو بر روی هم کمیته بازار آزاد فدرال را شکل می دهند این کمیته مسئولیت تعیین و اجرای سیاست پولی را بر عهده دارد.

وظایفی که به وسیله بانک های فدرال رزرو انجام می شود

همکاری در راهبری سیاست های پولی - سرپرستی و نظارت - خدمات دولتی - انتشار پول جدید - تسویه چک - خدمات انتقال الکترونیکی - خدمات تحقیقاتی

سرپرستی و نظارت. هر یک از بانک های فدرال رزرو، اختیار سرپرستی و نظارت بر فعالیت چارتر بانک های ایالتی عضو و شرکت های هلدینگ بانکی که در ناحیه آنها واقع شده اند را بر عهده دارند. این فعالیت ها عبارتند از: (۱) رسیدگی به بازرسی های بانک های عضو، شرکت های هلدینگ، بانکی و ادارات بانک های خارجی (۲) صدور اختاریه ها؛ و (۳) صدور مجوز برای بانک ها و شرکت های هلدینگ بانکی که درصدد توسعه فعالیت های خود هستند (مانند فعالیت های ادغام یا تملک).

خدمات دولتی: همانطور که در بالا ذکر شد، فدرال رزرو برای خزانه (دولت) ایالات متحده آمریکا نقش بانک تجاری را ایفا می کند. هر ساله نهادها و بخش های دولتی میلیاردها دلار در حساب عملیاتی خزانه، که به وسیله بانک های فدرال رزرو نگهداری می شود سپرده گذاری کرده و از آن برداشت می کنند.

انتشار پول جدید: بانک های فدرال رزرو مسئولیت جمع آوری و جایگزینی پول رایج اسکناس و سکه از گردش پولی را بر عهده دارند. این بانک ها همچنین برای برآورده کردن نیازهای نقدی عموم مردم به توزیع پول رایج جدید اقدام می کنند.

تسویه چک: سالانه بیش از ۶۵ میلیارد فقره چک در ایالات متحده آمریکا صادر می شود. در حدود ۱۵ میلیارد فقره از این چک ها در همان مؤسسات مالی که چک صادر شده است، سپرده گذاری می شوند. نظام فدرال رزرو نقش سیستم مرکزی تسویه چک را برای بانک های آمریکا ایفا می کند که ضمن به جریان انداختن چک های بین بانکی در میان مؤسسات سپرده پذیر، وجوه مورد نظر را از یک بانک به بانک دیگری انتقال می دهد. در حدود ۴۰ درصد از این چک های بین بانکی یعنی سالانه بیش از ۱۰ میلیارد فقره چک از راه این سیستم پردازش می شوند.

تاثیر سیاست پولی آمریکا بر نرخ ارز سایر کشورها

بانک های مرکزی کشورهای بزرگ اغلب درباره جنبه های نهادی مداخلات یا عدم مداخلات خود در بازارهای ارز خارجی تعهداتی نسبت به همدیگر دارند. این مداخلات در اشکال مختلفی از قبیل نشست گروه ۷ (جلسات نمایندگان ارشد دولت های مربوط به هفت کشور بزرگ صنعتی) صورت می گیرد. رویکرد فعلی آمریکا این است که به نرخ های ارز آزادی نوسان بدهد. با این حال بانک های مرکزی می توانند از راه خرید و فروش پول رایج به ویژه زمانی که احساس کنند بازارها بی ثبات شده است بر نرخ ارز کشور خودشان تاثیر بگذارند به این فرایند مداخلات ارز خارجی گفته می شود برای مثال در آخر دهه میلادی بانک مرکزی ژاپن در بازارهای پولی اقدام به خرید ۵ میلیارد دلار آمریکا به این کرد و این کار سبب افزایش عرضه بن شد. دلیل این کار نگرانی شدید بانک مرکزی ژاپن در قبال افزایش سریع نرخ ین در برابر دلار بود. این کار می توانست مانعی برای صادرات ژاپن و حرکت اقتصادی این کشور به سمت رکود باشد. خرید دلار به وسیله بانک مرکزی ژاپن زمانی صورت گرفت که بازارهای ژاپن به دلیل یک تعطیلی رسمی بسته بود این کار سبب شد ارزش بن نسبت به دلار از ۱۲۰ ین هر دلار به ۱۲۲/۵۲ ین هر دلار افزایش یابد.

ابزارهای سیاست پولی در ایران

در اجرای سیاست پولی، بانک مرکزی میتواند به صورت مستقیم از قدرت تنظیم کنندگی خود استفاده کرده و یا به طور غیر مستقیم از اثر گذاری بر روی شرایط بازار پول به عنوان انتشار دهنده پول پر قدرت (اسکناس و مسکوک در جریان و سپرده های نزد بانک مرکزی استفاده کند. بر همین اساس دو نوع ابزار سیاست پولی قابل است که ابزارهای مستقیم (عدم اتکا بر شرایط بازار) و غیرمستقیم (مبتنی بر شرایط بازار) سیاست پولی نامیده می شود. ابزار های سیاست پولی در ایران بر مبنای تفکیک مذکور به شرح زیر است:

ابزارهای غیرمستقیم

ابزارهای مستقیم

ابزارهای مستقیم شامل: کنترل نرخ‌های سود بانکی و سقف اعتباری می‌باشد.

ابزارهای غیرمستقیم شامل: نسبت سپرده قانونی، اوراق مشارکت بانک مرکزی، سپرده ویژه بانک‌ها نزد بانک مرکزی می‌شود.

اوراق خزانه

اوراق خزانه به تعهدات کوتاه مدت دولت ایالات متحده آمریکا اطلاق می‌شود که برای جبران کسری بودجه جاری دولت و تأمین مالی مجدد بدهی‌های سررسید شده دولتی، منتشر می‌شود. همانطور که در فصل ۴ بحث شد. خرید و فروش اوراق خزانه یکی از ابزارهای مهمی است که به وسیله دولت آمریکا برای اجرای سیاست‌های پولی استفاده می‌شود.

از آنجا که اوراق خزانه از پشتوانه دولت ایالات متحده آمریکا برخوردار است به همین دلیل این اوراق به تقریب فاقد ریسک نکول است. در واقع، در ایالات متحده آمریکا به اوراق خزانه، دارایی بدون ریسک اطلاق می‌شود. به علاوه، به دلیل ماهیت کوتاه مدت این اوراق بهادار و وجود بازار ثانویه فعال، ریسک نرخ بهره و ریسک نقدینگی این اوراق بهادار پایین است.

اوراق اختیار خرید (گواهی خرید) سهام. اوراق قرضه همچنین می‌تواند به همراه اوراق اختیار خرید (یا گواهی خریدی) که به آن الصاق شده است، منتشر شود. همانند اوراق قرضه قابل تبدیل، اوراق قرضه ای که به همراه اوراق اختیار خرید (گواهی خرید) الصاق شده منتشر می‌شوند، به دارنده اوراق قرضه این امکان را می‌دهد که اوراق اختیار خرید (گواهی خرید) را از اوراق قرضه جدا کرده و در زمان معین و با قیمت تعیین شده برای خرید سهام عادی اقدام کند. با این حال، اگر دارنده اوراق قرضه در این حالت با اعمال اوراق اختیار خرید (گواهی خرید) برای خرید سهام اقدام کند. او دیگر نمی‌تواند (تحت عنوان اوراق قرضه قابل تبدیل) برای عودت اوراق قرضه مورد نظر به ناشر اقدام کند. در عوض، او باید اوراق قرضه را نگهداری کرده و با قیمت تعیین شده در اوراق اختیار خرید (گواهی خرید)، برای خرید سهام عادی اقدام کند. دارندگان اوراق قرضه زمانی تصمیم به اعمال اوراق اختیار خرید گواهی خرید خواهند گرفت که ارزش بازار سهام بیشتر از قیمتی باشد که با آن قیمت بتوان برای خرید سهام عادی از طریق اوراق اختیار خرید (گواهی خرید) اقدام کرد. به علاوه دارنده اوراق قرضه ممکن است به جای اعمال اوراق اختیار خرید (گواهی خرید)، اقدام به فروش آن کرده و در عین حال مالکیت اوراق قرضه مورد نظر را نیز حفظ کند به طور معمول شرکت‌هایی که ریسک بالایی دارند به منظور بالا بردن قابلیت خرید و فروش اوراق بهادار خود اقدام به الصاق اوراق اختیار خرید (گواهی خرید) به اوراق قرضه خود می‌کنند در این حالت شرکت‌ها به جای اینکه بهره بالایی را پرداخت کنند و با شرایط محدود کننده ای را بپذیرند با الصاق اوراق اختیار خرید (گواهی خرید) به اوراق قرضه سرمایه گذارها را به خرید اوراق قرضه خود تشویق می‌کنند.

اوراق قرضه اروپایی، اوراق قرضه خارجی و اوراق قرضه طرح‌های کاهش بدهی

اوراق قرضه‌های بین‌المللی را می‌توان به سه گروه اصلی تقسیم کرد: اوراق قرضه اروپایی، اوراق قرضه خارجی و اوراق قرضه طرح‌های کاهش بدهی.

اوراق قرضه اروپایی

اوراق قرضه اروپایی به اوراق قرضه های بلند مدتی اطلاق میشود که ارزش اسمی آن به ارز کشور خاصی است، اما در خارج از آن کشور منتشر و فروخته میشود (مانند اوراق قرضه با ارزش اسمی دلار که در اروپا یا آسیا منتشر میشود). اگر چه اطلاق اوراق قرضه اروپایی به این نوع اوراق قرضه، تا حدودی دارای ابهام است. اما واژه "اروپایی" به معنای اوراق قرضه ای است که به ارزش اسمی کشور خاصی است، اما در خارج از آن کشور منتشر می شود.

اوراق قرضه خارجی

اوراق قرضه خارجی به اوراق قرضه بلند مدتی اطلاق می شود که به وسیله شرکت ها و دولت ها و در خارج از مرزهای کشور ناشر منتشر می شود و ارزش اسمی آن اغلب به ارز کشوری است که اوراق قرضه در آن منتشر می شود. برای مثال، یک شرکت ژاپنی در ایالات متحده آمریکا به جای اینکه اقدام به انتشار اوراق قرضه با ارزش اسمی ین کند، دست به انتشار اوراق قرضه با ارزش اسمی دلار می زند. قدمت استفاده از اوراق قرضه خارجی بیشتر از اوراق قرضه اروپایی است و به همین دلیل به آن اغلب اوراق قرضه بین المللی نیز گفته می شود. کشورها اغلب اوراق قرضه خارجی خود را به نام کشوری که در آن اوراق منتشر می شود نامگذاری می کنند. برای مثال اوراق قرضه خارجی که در ایالات متحده آمریکا منتشر می شود به نام اوراق قرضه یانکی، اوراق قرضه خارجی که در ژاپن منتشر می شود، به نام اوراق قرضه سامورایی و اوراق قرضه خارجی که در انگلیس منتشر می شود. به نام اوراق قرضه بولداگ معروف است.

اوراق قرضه های طرح کاهش بدهی

دو نوع اوراق قرضه ای که در سطح بین المللی برای کاهش بدهی کشورها استفاده می شود، عبارتند از: اوراق قرضه "برادی" و اوراق قرضه کشورهای در حال توسعه.

بورس سهام: سه بازار عمده سهام ایالات متحده آمریکا عبارتند از: بورس سهام نیویورک (NYSE)، سیستم کامپیوتری متعلق به انجمن ملی معامله گران اوراق بهادار (نزدک، NASDAQ) و بورس سهام آمریکا (AMEX).

بخش عمده ای از سفارش هایی که برای کارگزاران تالار بورس یا کارگزاران کمیسیون بگیر ارسال می شود. دو نوع هستند: سفارش به قیمت روز یا سفارش به قیمت معین سفارش به قیمت روز به سفارشی اطلاق می شود که وقتی سفارش به واحد معاملاتی میرسد کارگزار با بازارساز متخصص بورس سفارش را با بهترین قیمت موجود معامله می کند. در این حالت کارگزار با مراجعه به واحد معاملاتی سفارش را انجام می دهد. اما سفارش به قیمت معین به سفارشی اطلاق میشود که فقط با قیمت تعیین شده معامله می شود. وقتی کارگزاری سفارش به قیمت معین را دریافت میکند در واحد معاملاتی منتظر قیمتی نزدیک به قیمت تعیین شده خواهد ماند. وقتی که قیمت جاری نزدیک به قیمت تعیین شده نباشد کارگزار قادر به اجرای سفارش نخواهد بود و فقط زمانی سفارش اجرا میشود که قیمت جاری سهام با قیمت تعیین شده برابر باشد. برخی از سفارش های با قیمت معین محدود زمانی دارند. اگر سفارش در آن محدوده زمانی به اجرا در نیاید از فهرست سفارش بازارساز حذف می شود.

شاخص های بازار سهام

شاخص بازار سهام، ارزش ترکیبی از گروهی از سهام هایی است که در بازار ثانویه معامله می شوند. تغییرات شاخص بازار سهام دربرگیرنده علائم و اطلاعاتی از تغییرات گسترده اوراق بهادار موجود در بازار ثانویه برای سرمایه گذاران است.

بازارهای آتی

قرارداد آتی به قراردادی اطلاق می شود که در آن دارایی ها یا وجوه مالی فوری مبادله می شوند. این قرارداد در زمان صفر بین خریدار و فروشنده واقع می شود و در آن فروشنده توافق می کند دارایی را فوری تحویل دهد و خریدار نیز توافق می کند ارزش دارایی را بلافاصله پرداخت کند بنابراین ویژگی منحصر به فرد بازار آتی، مبادله فوری و همزمان وجوه نقد در ازای تحویل اوراق بهادار است که اغلب به آن تحویل در ازای پرداخت گفته می شود.

اوراق اختیار معامله

اوراق اختیار معامله به قراردادی اطلاق می شود که به دارنده آن حق و نه تعهد می دهد اقدام به خرید یا فروش یک دارایی تعهد شده با قیمت معین و در یک دوره زمانی مشخص کند اوراق اختیار معامله به دو گروه اوراق اختیار خرید و اوراق اختیار فروش تقسیم می شود.

قوانین و مقررات مربوط به پیمانهای آتی و اوراق اختیار معامله

کمیسیون معاملات آتی کالا (CFTC)، که در سال ۱۹۷۴ شکل گرفت. اولین تنظیم کننده قوانین بازار پیمانهای آتی به شمار می رود. اصلی ترین رسالت کمیسیون معاملات آتی کالا (CFTC) حمایت از معاملات از طریق جلوگیری از اقدامات گمراه کننده و دستکاری اطلاعات به وسیله مشارکت کنندگان در بورس است.

کمیسیون معاملات آتی کالا (CFTC) برای حصول اطمینان از اینکه قراردادها از پشتوانه اهداف اقتصادی برخوردار هستند باید قراردادهای جدید و پیشنهاد شده را تایید کنند مطالعات اقتصادی بازار را انجام دهند. قوانین را در بورسها به اجرا درآورد و بر فعالیت مشارکت کنندگان در بازار پیمان آتی نظارت داشته باشد. کمیسیون معاملات آتی کالا (CFTC) برای شناسایی اقدامات غیر قانونی احتمالی در بازار بر معاملات نظارت دارد و بر دامنه فعالیت معامله گران و زمان انجام معاملات نظارت می کند.

قراردادهای سقف، کف و کولار

قراردادهای سقف، کف و کولار جزو آن دسته از اوراق مشتقه ای هستند که کاربردهای فراوانی، به ویژه، در کمک به مؤسسات مالی برای پوشش ریسک نرخ بهره ایفا میکنند. به طور کلی، چنانچه مؤسسات مالی در زمان افزایش نرخ بهره با زبان مواجه شوند به خرید قرارداد سقف نرخ بهره اقدام میکنند. اغلب این حالت زمانی اتفاق می افتد که مؤسسات مالی، داراییهای خود را از طریق اوراق بدهی با نرخ شناور (مانند اسناد مبتنی بر نرخ لایبور) تأمین مالی میکنند. در مقابل، مؤسسات مالی زمانی برای خرید قراردادهای کف اقدام میکنند که با هزینه های ثابت بدهی، یا نرخهای شناور مربوط به داراییها مواجه هستند. در نهایت، مؤسسات مالی زمانی به خرید قرارداد کولار اقدام میکنند که بخواهند وضعیت سقف یا کف خود را تأمین مالی کنند و یا درباره نوسانهای بالای نرخ بهره نگران باشند.

آگهی پذیره نویسی و اهداف صندوق های مشترک سرمایه گذاری

بر اساس قوانین مدیران صندوق های مشترک سرمایه گذاری باید اهداف سرمایه گذاری مربوط به وجوه مالی خود را در قالب آگهی پذیره نویسی به سرمایه گذاران بالقوه ارائه کنند. آگهی پذیره نویسی شامل فهرستی از اوراق بهاداری است که صندوق را تشکیل میدهند. اهداف صندوق ها که در آگهی پذیره نویسی آن مطرح می شود بیانگر اطلاعات کلی در خصوص انواع اوراق بهادار و دارایی هایی است که در صندوقهای مشترک سرمایه گذاری نگهداری میشود. برای مثال صندوق های افزایش ارزش سرمایه به نگهداری اوراق بهاداری اساساً سهام اقدام می کنند که بالاترین رشد و بالاترین ریسک را دارند به علاوه در درون هر یک از ۱۲ گروه از صندوق های مشترک سرمایه گذاری صندوقهای دیگری نیز وجود دارند که به وسیله شرکت های سرمایه گذاری ارائه شده اند. از نظر سابقه تاریخی صندوق های مشترک سرمایه گذاری برای بیان اهداف و سرمایه گذاری های خود آگهی های پذیره نویسی طولانی را تدوین می کردند. در سال ۱۹۹۸ میلادی کمیسیون بورس و اوراق بهادار (SEC) با اتخاذ رویه جدید بخش های کلیدی را مطرح کرد که صندوق های مشترک سرمایه گذاری بر اساس آن ملزم می شدند آگهی های پذیره نویسی خود را بر اساس چارچوب تدوین شده و به زبان انگلیسی تهیه کنند. هدف از این کار افزایش توانایی سرمایه گذاران برای فهم ریسک مرتبط با اهداف و پیشینه سرمایه گذاری مربوط به صندوق های مشترک سرمایه گذاری بود.

صندوق های بازنشستگی

صنعت صندوقهای بازنشستگی متشکل از دو بخش مجزا است: صندوقهای بازنشستگی خصوصی و صندوق های بازنشستگی عمومی. صندوقهای بازنشستگی خصوصی به آن دسته از صندوق های بازنشستگی اطلاق میشود که به وسیله شرکتهای خصوصی (مانند شرکتهای بیمه، صندوقهای مشترک سرمایه گذاری) مدیریت میشوند. از آنجا که صندوقهای بازنشستگی بخش عمده ای از کسب و کار صنعت بیمه را تشکیل می دهد، اغلب جدا از سایر صندوقهای بازنشستگی خصوصی ذکر میشوند. صندوقهای بازنشستگی عمومی به آن دسته از صندوقهای بازنشستگی اطلاق میشود که به وسیله دولت مرکزی ایالتی، یا محلی (مانند، تأمین اجتماعی) مدیریت میشوند.

ریسکهایی که موسسات مالی با آن مواجه می شوند:

- ۱- **ریسک اعتباری**- ریسک ناشی از عدم پرداخت کامل جریان نقد تعهد شده ناشی از اخذ وام یا اوراق بهاداری که توسط مؤسسات مالی نگهداری میشود.
- ۲- **ریسک نقدینگی** - ریسک ناشی از افزایش ناگهانی و غیر منتظره در تسویه تعهدات که مستلزم تبدیل دارایی های مؤسسات مالی به وجه نقد در یک دوره زمانی خیلی کوتاه مدت و با قیمت پایین باشد.
- ۳- **ریسک نرخ بهره**- ریسک ناشی از تغییرات و نوسانات نرخ بهره در شرایط عدم تطابق سررسید داراییها و بدهیهای یک مؤسسه مالی
- ۴- **ریسک بازار** - ریسک ناشی از تغییرات نرخ بهره نرخ ارز و قیمت سایر داراییها در معاملات دارایی ها و بدهیها .

۵- ریسک تأمین مالی خارج از ترانزنامه- ریسک ناشی از فعالیتهای مرتبط با داراییها و بدهیهای مشروط (محتمل) یک مؤسسه مالی.

۶- ریسک ارزش خارجی- ریسک ناشی از تغییرات نرخ ارز که میتواند ارزش داراییها و بدهیهای مرتبط با ارزشهای خارجی مؤسسات مالی را تحت تأثیر قرار دهد.

۷- ریسک کشور - ریسک ناشی از اختلال در بازپرداخت وام گیرندگان خارجی در نتیجه دخالت دولتهای خارجی یا سایر شخصیت های سیاسی .

۸- ریسک فناوری - ریسک ناشی از عدم تحقق صرفه جویی در هزینه های مورد انتظار در نتیجه سرمایه گذاریهای صورت گرفته در حوزه فناوری.

۹- ریسک عملیاتی - ریسک ناشی از کارکرد نادرست فناوریها یا سیستمهای پشتیبانی موجود تقلب و یا شوکهای بیرونی مانند طوفان و سیل که فعالیتهای مؤسسات مالی را تحت تأثیر قرار میدهد.

۱۰- ریسک ورشکستگی - ریسک ناشی از عدم وجود سرمایه کافی برای پوشش افت ناگهانی در ارزش داراییها نسبت به بدهیها.

مدلهای رتبه بندی اعتبار: مدل های رتبه بندی اعتبار یا مدل های تعیین نمره اعتباری با استفاده از داده های قابل مشاهده مربوط به مشخصات وام گیرنده اقدام به محاسبه ریسک ناتوانی پرداخت اصل و فرع وام یا تعیین رتبه وام گیرندگان بر اساس توان بازپرداخت اصل و فرع وام می کنند.

رتبه اعتباری Z آلتمن: رتبه اعتباری Z آلتمن خروجی یک آزمون سنجش اعتبار است که در سال ۱۹۶۸ میلادی توسط ادوارد آلتمن برای اندازه گیری احتمال ورشکستگی شرکتهای سهامی عام تولیدی ایالات متحده آمریکا طراحی شده است. در این مدل، متغیر ۲ یک معیار کلی برای رتبه بندی ریسک نکول وام گیرنده است. این متغیر متشکل از نسبتهای مالی (X_i) متعددی است که وزن هر یک از این نسبتها در مدل کلی آلتمن ذکر شده است.

مدل اعتباری Z آلتمن به صورت زیر بیان میشود:

$$Z = 1/2X_1 + 1/4X_2 + 3/3X_3 + 0/6X_4 + 1X_5$$

بازده دارایی ها (ROA)

عوامل متعددی بر بازده مورد انتظار مؤسسات مالی از هر دلار وام اعطاء شده تأثیر می گذارد. این عوامل می توانند شامل موارد زیر باشند.

۱- نرخ بهره وام

۲- هرگونه کارمزد مرتبط با وام

۳- صرف ریسک اعتباری (m) وام

۴- وثایق پشتوانه وام

۵- سایر شرایط غیر قیمتی از قبیل مانده جبرانی و ذخیره قانونی

منابع و مصارف نقدینگی: منشا ریسک نقدینگی یک موسسه سپرده پذیر فعالیت های روزمره موسسه از قبیل برداشت سپرده ها یا تقاضای وام جدید توسط خود موسسه، و نیازهای متعاقب آن برای پوشش این تقاضاها از طریق نقد کردن دارایی ها یا استقراض وجوه است. بنابراین، مدیر یک موسسه مالی در صورت امکان باید قادر به اندازه گیری روزانه وضعیت نقدینگی موسسه مالی باشد. یک ابزار مفید برای این کار تهیه صورت حساب خالص نقدینگی است. صورت حساب خالص نقدینگی بیانگر فهرستی از منابع و مصارف نقدینگی است و وضعیت خالص نقدینگی موسسه را نشان میدهد.

شرکت های بیمه عمر

شرکت های بیمه عمر نیز مانند مؤسسات سپرده گذاری به منظور پرداخت در ازای بیمه نامه ها، ابطال بیمه ها و نیازهای سرمایه در گردش، نیاز به ذخایر نقدی دارند کم محتمل ترین موردی که می تواند در یک شرکت بیمه اتفاق بیفتد ابطال بیمه نامه است که در آن صورت بیمه گر مجبور خواهد شد مبلغ بیمه را بر اساس ارزش واگذاری بیمه نامه پرداخت نماید ارزش واگذاری به مبلغی اطلاق می شود که یک بیمه گذار در صورتی که بیمه نامه عمر را قبل از موعد تبدیل به نقد نماید دریافت خواهد کرد. در شرایط عادی کسب و کار، صرف درآمد و بازده پرتفلیو دارایی یک بیمه گر به اندازه ای است که بتواند جوابگوی جریان نقد خروجی مورد نیاز در صورت درخواست زود هنگام بیمه گذاران، باشد با این حال وقتی که صرف درآمد جوابگوی ارزش واگذاری بیمه گذاران نباشد در آن صورت بیمه گر مجبور خواهد شد برخی از دارایی هایی با قدرت نقد شوندگی نسبتاً بالا مانند اوراق قرضه دولتی، را بفروشد. در این حالت اوراق قرضه به عنوان یک منبع نقدینگی ذخیره برای بیمه گر خواهد بود با وجود این کاهش ارزش بازار دارایی های مالی بیمه گر مانند افت ارزش بسیاری از اوراق بهادار در سال ۲۰۰۱ و ۲۰۰۸ میلادی، می تواند موجب زبان سرمایه گذاری شرکت های بیمه عمر و احتمال ورشکستگی آن ها شود.

سرمایه و ریسک ورشکستگی

سرمایه: برای فهم نقش سرمایه صاحبان سهام مؤسسات مالی برای حفاظت در برابر ریسک ورشکستگی، لازم است سرمایه را به درستی تعریف کنیم. تعریف یک اقتصاددان از سرمایه ممکن است متفاوت از تعریف یک حسابدار یا تنظیم کنندگان مقررات باشد. همچنین تعریف یک اقتصاددان از سرمایه مؤسسه مالی یا سرمایه صاحبان سهام، ناشی از تفاوت ارزش بازار داراییها و بدهیها است، که به آن ارزش ویژه گفته می شود. ارزش خالص یا ویژه بیانگر تفاوت میان ارزش بازار داراییها و ارزش بازار بدهی های مؤسسه مالی است. این تعریف مفهوم اقتصادی از سرمایه است. اما تنظیم کنندگان مقررات و حسابداران نیز تعاریفی نزدیک به این مفهوم را دارند.

ارزش دفتری سرمایه - تفاوت میان ارزش دفتری دارایی و ارزش دفتری بدهی های مؤسسه مالی - معمولاً متشکل از سه بخش زیر است:

۱- **ارزش اسمی سهام:** ارزش دفتری سهام عادی منتشر شده توسط مؤسسه مالی که ارزش هر سهم معمولاً برابر ۱ دلار (است ضربدر تعداد سهام منتشر شده).

۲- **ارزش مازاد سهام:** اختلاف میان مبلغ پرداختی برای خرید سهامداران در عرضه اولیه برای

مثال ۵ دلار و ارزش اسمی آن سهم برای مثال ۱ (دلار ضربدر تعداد سهام منتشر شده).

۳- سود انباشته: ارزش تجمعی سودهای گذشته که در قالب سود تقسیمی هنوز به سهامداران پرداخت نشده است. از آنجا که این سود باید در قالب سود تقسیمی به سهامداران پرداخت شود بنابراین بخشی از حقوق صاحبان سهام محسوب می شود.

قراردادهای سوآپ (تاخت)

بازار قراردادهای سوآپ (تاخت) در سالهای اخیر رشد چشمگیری داشته است. در سال ۲۰۱۳ میلادی ارزش قراردادهای سوآپ منتشر شده توسط بانکهای تجاری ایالات متحده آمریکا بیشتر از ۱۴/۱۷ تریلیون دلار بوده است. پنج نوع قرارداد سوآپ (تاخت) عبارت اند از: سوآپ نرخ بهره، سوآپ ارز، سوآپ ریسک اعتباری، سوآپ کالا و سوآپ سهام .

هجینگ با سوآپ ارزی

سوآپ ها قراردادهای بلند مدتی هستند که از آن ها می توان برای پوشش ریسک ارزی مؤسسات مالی استفاده کرد. در ادامه این بخش، با بیان مثال ساده ای به نحوه ایمن سازی مؤسسات مالی در برابر ریسک نرخ ارز خارجی از طریق سوآپ ارزی خواهیم پرداخت سوآپ ارزی به قراردادی برای پوشش ریسک نرخ ارز خارجی، در نتیجه عدم تطابق ارزهای مربوط به دارایی ها و بدهی ها، اطلاق می شود.

سوآپ اعتباری

سوآپ های اعتباری یا سوآپ نکول اعتباری (CDS) از جمله سوآپ های هستند که در سالهای اخیر با نرخ رو به رشد فزاینده ای روبرو هستند. سوآپ های اعتباری به مؤسسه مالی این امکان را میدهند که بتوانند ریسک اعتباری خودشان را پوشش دهند.

❖ فصل سوم: درسنامه دانش علوم بانکی

خلاصه دانش علوم بانکی

پول و بانک

در جوامع نخستین، تحصیل انواع کالاهای تولید شده جهت مصرف فقط از راه تعویض کالا (پایاپای) امکان داشت و این مبادله با مشکلات بسیاری همراه بود از جمله:

- تعیین ارزش کالا
- تعیین خریدار و فروشنده
- غیر قابل تقسیم بودن برخی کالاها
- هزینه حمل و نقل کالاها
- فساد پذیری برخی کالاها

تنوع تولید و نیاز بشر به تولیدات مختلف در سیر گسترش اقتصاد کشورها موجب پیدایش یک وسیله اقتصادی مورد قبول عامه به نام پول گردید.

پول:

اقتصاددانان، پول را بر اساس وظایفی که به آن محول شده است، به شرح زیر تعریف می نمایند:

- ۱- عمل مبادله را انجام میدهد (کالاهای عرضه شده در ازای پرداخت پول دریافت میگردند)
- ۲- واحد سنجش ارزش هاست (ارزش کالاها و خدمات با پول سنجیده می شود).
- ۳- ذخیره میشود (قدرت خرید در زمان آینده)
- ۴- وسیله پرداخت های آتی است (معاملات در حال حاضر انجام میشود و تسویه آن موکول به آینده میگردد).
- ۵- واحد ثبت معاملات بازرگانی در دفاتر حسابداری است.

شبه پول

سپردهها را می توان به سه دسته دیداری، پس انداز و مدت دار تقسیم کرد. سپردههای دیداری مشابه اسکناس و مسکوک هستند زیرا به راحتی قابل نقل و انتقال اند. اما سپردههای پس انداز و مدت دار نقدینگی کمتری دارند و به راحتی نمی توانند جایگزین اسکناس و مسکوک شوند؛ بنابراین، این نوع سپردهها را "شبه پول" می نامند. یکی از ویژگیهای مهم شبه پول، ضد تورمی بودن آن در کوتاه مدت است.

پول شویی (MONEY LAUNDERING)

پول شویی فرآیندی است که در آن سود حاصل از فعالیت های غیرقانونی و نامشروع به دارایی های مشروع و قانونی تبدیل می شود. این عملیات معمولاً برای پنهان کردن منشأ واقعی درآمدهای غیرقانونی مانند قاچاق مواد مخدر یا تروریسم صورت می گیرد.

تاریخچه بانکداری در ایران

بانک جدید شرق: اولین بانک فعال در ایران بود که در سال ۱۲۶۶ شمسی (۱۸۸۸ میلادی) در تهران آغاز به کار کرد. این بانک که مرکز آن در لندن و حوزه عملیاتی در مناطق جنوبی آسیا بود، بدون دریافت امتیاز خاصی، فعالیت خود را با استفاده از محل بانک بازرگانی سابق آغاز کرد و سپس شعباتی در تبریز، اصفهان، شیراز، رشت و بوشهر تأسیس کرد.

بانک شاهی ایران: در سال ۱۲۶۷ شمسی (۱۸۸۹ میلادی) به واسطه امتیازی که ناصرالدین شاه به پاول جولپوس دورویتر، موسس خبرگزاری رویتر، اعطا کرد، تأسیس شد. این امتیاز به دورویتر اجازه می‌داد تا در ایران علاوه بر ساخت راه‌آهن و استخراج معادن (به جز طلا و نقره و سنگ‌های قیمتی)، بانک تأسیس کند. این امتیاز بعداً لغو و امتیاز دیگری که اساس آن تأسیس بانک شاهی ایران بود به مدت ۶۰ سال تحصیل گردید، که یکی از مواد قرارداد چنین بود: در صورتی که دولت علیه ایران بعد از این مصمم بشود که امتیاز بانک، یا امتیاز یک دستگاه اعتباری را از هر قبیل که باشد بدهد، آن امتیاز از امروز به حکم این قرار نامه محفوظ و مهور و مخصوص است از برای این کمپانی که بر جمیع اشخاص و کمپانی‌های دیگر حق رجحان خواهد داشت. یکی از عملیات عمده ای که این بانک گرفته بود حق انحصاری نشر اسکناس بود.

بانک سپه: در اردیبهشت ماه سال ۱۳۰۴ بانکی کوچک با سرمایه و هدف محدود به نام بانک پهلوی قشون تأسیس و سرمایه اولیه آن مبلغ ۳۸۸۳۰۹۵۰ ریال از محل موجودی صندوق بازنشستگی درجه داران ارتش تأمین گردید. این بانک بعدها به بانک سپه تغییر نام یافت و چون صرفاً خدمات مربوط به ارتش را انجام میداد، لذا به عنوان اولین بانک تجاری شناخته نمی‌شود.

تأسیس بانک ملی ایران:

پس از بهبود نسبی وضع خزانه مملکت، با اینکه تجربه‌های تلخ گذشته یأس و ناامیدی را بر دلها چیره کرده بود، ملت ایران بمنظور تحکیم مبانی استقلال سیاسی و نجات اقتصاد کشور از نفوذ بیگانگان، بار دیگر در مقام اجرای افکار دیرین خود دائر به تأسیس بانک ملی برآمد.

بانک ملی ایران در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۶ شمسی با تصویب قانون تأسیس آن در مجلس شورای ملی به تأسیس رسید.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وظایف آن

این بانک با سرمایه ای معادل ۳/۶ میلیارد ریال، به منظور تنظیم حجم پول و اعتبار و نظارت بر سیستم بانکی کشور در تاریخ هیجدهم مرداد ماه سال ۱۳۳۹ شمسی تحت عنوان بانک مرکزی با اهداف زیر تأسیس گردید:

(الف) وظیفه انتشار اسکناس و سکه‌های فلزی رایج کشور

(ب) حفظ ارزش پول و موازنه دریافتها و پرداختها

(پ) تسهیل مبادلات بازرگانی

(ت) کمک به رشد اقتصادی کشور بر اساس نظارت بر عملیات بانکها و موسسات اعتباری

(ث) تنظیم مقررات مربوط به معاملات ارزی و طلا

فصل سوم: تحول بانکداری در ایران:

ملی شدن بانکها:

مقدمه: در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی ایران، نظام بانکی کشور در وضعیت بحرانی قرار داشت. عواملی همچون انتقال سرمایه‌ها به خارج توسط سرمایه‌داران وابسته، سلب اعتماد مردم نسبت به بانکها، هجوم سپرده‌گذاران برای باز پس گرفتن سپرده‌ها، و مشکلات مالی ناشی از مطالبات بانکی، موجب تعطیلی بسیاری از بانکها و تهدید ورشکستگی آنها شد. در نتیجه، حتی برخی بانکها قادر به پرداخت چک‌های کوچک هم نبودند.

در تاریخ ۱۷ خرداد ۱۳۵۸، شورای انقلاب برای حفظ حقوق مردم و تضمین سپرده‌ها، تصمیم به ملی کردن بانکها گرفت. هدف از این اقدام، اصلاح وضعیت بانکها و استقرار یک سیستم بانکداری سالم بود تا بانکها از حالت ربوی خارج شده و در خدمت اهداف اقتصادی و اجتماعی کشور قرار گیرند. بر اساس لایحه مصوب، ۲۸ بانک، ۱۶ شرکت پس‌انداز و وام مسکن و ۲ شرکت سرمایه‌گذاری ملی شدند.

ارکان بانکها

به دنبال ملی شدن بانکها، لزوم تجدید نظر در ارکان بانکها مطرح گردید. لذا لایحه قانون اداره امور بانکها در تاریخ سوم مهرماه ۱۳۵۸ شمسی به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید که به موجب این لایحه ارکان بانکها به شرح ذیل مشخص گردید:

- مجمع عمومی بانکها
- شورای عالی بانکها
- هیئت مدیره هر بانک
- مدیر عامل هر بانک
- بازرسان قانونی هر بانک

هیئت مدیره:

هیئت مدیره دارای کلیه اختیارات لازم برای اداره امور بانک، با توجه به موضوع و هدف مندرج در اساسنامه میباشد مگر در مواردی که به موجب قانون و یا اساسنامه، اخذ تصمیم در مورد آنها در صلاحیت مدیر عامل و یا شورای عالی و یا مجمع عمومی بانکها باشد.

هیئت مدیره به پیشنهاد شورای عالی بانکها و تصویب مجمع عمومی بانکها انتخاب می‌گردند. احکام انتصاب اعضای هیئت مدیره توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی صادر و ابلاغ می‌گردد.

مدیر عامل:

مدیر عامل بالاترین مقام اداری و اجرائی بانک است که در بانکهای تجاری بنا به پیشنهاد وزیر بازرگانی و نظر مشورتی شورای عالی بانکها و تصویب مجمع عمومی بانکها انتخاب می‌گردد. مدیر عامل ریاست جلسات هیئت مدیره را بر عهده داشته و حکم مشارالیه نیز همانند سایر اعضای هیئت مدیره توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی صادر و ابلاغ می‌گردد.

موسسات اعتباری غیر بانکی:

تعریف: طبق ماده یک مقررات تأسیس و نحوه فعالیت موسسات اعتباری غیر بانکی:

«..... موسسه ایست که از طریق جذب سپرده های غیر دیداری، اخذ تسهیلات و استفاده از سایر ابزارهای مالی به تجهیز منابع مبادرت نموده و این منابع را به اعطای تسهیلات اعتباری اختصاص داده و یا به هر نحو دیگری به تشخیص بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ... واسطه بین عرضه کنندگان و متقاضیان منابع مالی باشد.»

انواع موسسات اعتباری غیر بانکی

بر اساس نوع فعالیت عمومی یا تخصصی که به عهده این گونه موسسات واگذار شده آنها را به دو گروه تقسیم کرده اند:

۱- **موسسه اعتباری غیر بانکی تخصصی:** موسساتی هستند که یک رشته از مجموعه فعالیت‌های اقتصادی یا یکی از انواع تسهیلات اعتباری را پایه فعالیت خود قرار داده اند. موسسه اعتباری غیر بانکی تخصصی میتواند به صورت شرکتهای سهامی عام یا خاص آغاز به کار نماید.

۲- **موسسه اعتباری غیر بانکی عمومی:** موسساتی هستند که چند رشته مجموعه فعالیت‌های اقتصادی یا چند نوع از انواع تسهیلات اعتباری را شالوده فعالیت خویش قرار داده باشند.

موسسه اعتباری غیر بانکی عمومی فقط میتواند در قالب شرکت های سهامی عام یا سهام با نام آغاز به کار نماید.

نخستین گام در جهت اسلامی کردن سیستم بانکی:

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی، استقرار اقتصاد اسلامی به عنوان یک ضرورت مطرح شد. از مهم ترین اقدامات در این زمینه، حذف ربا از سیستم بانکی برای ایجاد اقتصادی مبتنی بر قسط و عدل بود. در سال ۱۳۵۸، تلاش هایی در این راستا صورت گرفت که شامل حذف بهره از بانکها، تأسیس بانکهای اسلامی و توسعه صندوقهای قرض الحسنه بود.

کلیات حسابداری

تعریف: حسابداری عبارت است از فن ثبت، طبقه بندی، و تلخیص فعالیت‌های مالی یک موسسه در قالب اعداد قابل سنجش به پول، و تفسیر نتایج حاصله از بررسی این اعداد.

دوره مالی

مدت زمانی است که فعالیت‌های مالی یک موسسه با آغاز آن شروع یا تجدید و در پایان آن حسابها بسته و نتیجه عملیات و وضعیت مالی موسسه تعیین می گردد. در ایران معمولاً دوره مالی از اول فروردین ماه شروع و پایان اسفند هر سال خاتمه می یابد که به آن سال مالی اطلاق می گردد.

طبقه بندی حساب ها: حساب های یک موسسه را میتوان به چهار دسته کلی زیر تقسیم کرد:

۱- حساب های دارایی

۲- حساب های بدهی و سرمایه

۳- حساب های درآمد

۴- حساب های هزینه

بدهی: تعهداتی که یک شخص یا یک موسسه در مقابل سایرین (مثلاً بستانکاران) دارد و از طریق پرداخت پول، ساخت و تحویل کالا، ارائه خدمت یا طرق دیگر ایفا میشود.

بدهی ها به دو دسته کلی به شرح زیر طبقه بندی میشوند.

الف - بدهی های جاری: تعهداتی که انتظار می رود طی سال بعد از محل دارایی های جاری پرداخت، تسویه و یا خدمات موضوع آن انجام شود. مانند بستانکاران

ب- بدهی های بلند مدت: تعهداتی که انتظار نمی رود طی سال بعد از محل دارایی های جاری پرداخت، تسویه و یا خدمات موضوع آن انجام شود. مانند وامهای طویل المدت.

امور صندوق

صندوق در عرف بانکداری به آن بخش از امور بانکی اطلاق میشود که عمدتاً کار دریافت و پرداخت وجوه نقدی یا امور مربوط به انتقالات وجوه از حسابها را انجام میدهد، می توان گفت قسمت اعظم امور شعبه در رابطه مستقیم با مشتریان را دوایر صندوق شعب انجام میدهند که مهمترین آنها عبارتند از:

الف) دریافت وجوه از مشتریان - ب) پرداخت وجوه به مشتریان - پ) تنظیم صورت وضعیت صندوق (سیتواسیون) - ت) دفترحزانه - ث) نگهداری کلیدهای خزانه - ج) جابجائی اسکناس و عملیات حسابداری آن - چ) تأمین تمیر مالیاتی (سفته برات بارنامه دسته چک).

صندوقهای اجاره ای و شرایط واگذاری:

بانک ملی ایران صندوق اجاره ای را با خصوصیات و شرایط ذیل به مشتریان خود به صورت اجاره واگذار می کند و هر شخص حقیقی یا حقوقی که مطابق قانون اهلیت معامله داشته باشد می تواند با رعایت مقررات مربوط مبادرت به اجاره صندوقهای مزبور بنماید. اجاره صندوق اجاره ای کاملاً شخصی و اسمی است یعنی فقط اجاره کننده میتواند از آن استفاده نماید مگر در مواردی که استفاده از آن برای سایر افراد با تنظیم وکالت نامه پیش بینی شده باشد. اجاره صندوق قابل انتقال نیست و مباشرت خود مشتری شرط است.

اشخاص حقیقی و حقوقی

الف- اشخاص حقیقی: انسان ها می باشند که با تولدشان دارای حقوق می گردند.

ب- اشخاص حقوقی: اجتماع عده ای از افراد یا تمرکز اموال به منظور انجام مقاصد خاص، اعم از انتفاعی یا انتفاعی است مانند: موسسات دولتی، شرکت های تجاری، شهرداری ها، انجمن ها، سازمان ها و بنگاه ها.

اشخاص حقوقی به دو دسته عمومی و خصوصی تقسیم می شوند:

اشخاص حقوقی عمومی: آن دسته از اشخاص حقوقی هستند که حدود وظایف و تکالیف آنها را قانون معین می کند و موجودیت حقوقی آنها احتیاج به تشریفات و ثبت ندارد.

اشخاص حقوقی خصوصی: آن دسته از اشخاصی حقوقی هستند که پس از ثبت در مرجع قانونی، شخصیت پیدا می کنند و به دو نوع تقسیم می شوند.

الف) تشکیلات و موسسات غیرتجاری - ب) شرکتهای تجاری

انواع شرکت ها

۱- **شرکت سهامی:** شرکت سهامی شرکتی است که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام محدود به مبلغ اسمی سهام آنهاست. شرکت سهامی بر دو نوع است عام و خاص.

شرکت سهامی عام

شرکتی است که موسسین آن قسمتی از سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم، تأمین میکنند. حداقل سرمایه برای این نوع شرکت مبلغ ۵.۰۰۰.۰۰۰ ریال می باشد.

شرکت سهامی خاص

شرکتی است که سرمایه آن در موقع تأسیس منحصرأ توسط موسسین تأمین گردیده است. (حداقل سرمایه برای این نوع شرکت ۱۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال می باشد).

چک

در قانون تجارت از اسناد تجاری تحت عنوان ویژه ای بیان و تعریف نشده، بلکه در باب چهارم تحت عنوان: برات، فته طلب و چک به ذکر مواد قانونی پرداخته که خود مبین قصد مقنن به جهت وضع مقرراتی برای عمده ترین اسناد تجاری معمول و متداول بوده است. چک پس از گسترش عملیات بانکی یکی از مهمترین اسناد دریافت و پرداخت وجه شناخته شده و پس از برات و سفته تجاری، جانشین پول نقد گردیده است.

فوائد و اهمیت چک ناشی از امتیازاتی است که قانون تجارت یا قانون خاصی به آن داده یا میدهد تا بهترین وسیله سهولت مبادله پولی از فردی به فرد دیگر باشد. از نظر سیاست پولی و بانکی هر کشور، حجم چک های در گردش و نیز پذیرش عام آن که مبتنی بر اطمینان و اعتماد به روابط پولی است همیشه مورد توجه و مطالعه بوده و به همین جهت برای استحکام بخشیدن به مقبولیت آن دولتها کوشش زیادی با تحدید و تحصیر حسابها و ضمانت اجرا برای صدور چک های بی محل نموده اند که تعمق و بررسی در آن گویای وضع اقتصادی کشور است.

مراحل اجرایی چکهای بانکی بین بانکها (رمزدار)

به منظور جلوگیری از نقل و انتقال فیزیکی پول و تسریع در انجام امور مشتریان و کاهش حجم کار تحویلداران، طرح مبادله چکهای بین بانکی بین بانکها از سال ۱۳۵۹ شمسی در تهران و متعاقب آن در سایر شهرهای بزرگ کشور که دارای اطاق پایاپای پکهای بانکی می باشند تعمیم و گسترش داده شد.

مهمترین ویژگی طرح مزبور غیرقابل پرداخت بودن این نوع چک به صورت نقد بوده و می بایستی به یکی از حسابهای مورد نظر مشتری در سایر بانکها واریز شود.

قانون صدور چک

لایحه اصلاح قانون صدور چک پس از تصویب نهائی مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۷۲/۸/۱۱ و تایید شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۷۲/۹/۱۶، همراه با اصلاحیه مصوب ۱۳۸۲/۶/۲ مجلس شورای اسلامی در سراسر کشور لازم الاجرا گردید، که مشروح آن ذیلا اعلام می گردد:

ماده ۱: انواع چک عبارت است از:

چک عادی: چکی است که اشخاص عهده بانکها به حساب جاری خود صادر و دارنده آن تضمینی جز اعتبار صادرکننده آن ندارد.

چک تایید شده: چکی است که اشخاص عهده بانکها به حساب جاری خود، صادر و توسط بانک محال علیه، پرداخت وجه آن تایید می شود.

چک تضمین شده: چکی است که تسط بانک به عهده همان بانک به درخواست مشتری صادر و پرداخت وجه آن توسط بانک تضمین می شود.

چک مسافرتی: چکی است که توسط بانک صادر و وجه آن در هر یک از شعب آن بانک یا توسط نمایندگان و کارگزاران آن پرداخت می گردد.

سپرده قرض الحسنه پس انداز

گفته شده است که بانکها می توانند به قبول سپرده (به طور اعم) مبادرت نمایند و سپرده ها نیز بر دو گونه است: سپرده های قرض الحسنه و سپرده های سرمایه گذاری مدت دار. ضمناً سپرده های قرض الحسنه به دو قسمت جاری و پس انداز تقسیم شده اند.

پس انداز عبارت است از سهمی از درآمد مردم یک کشور که به مصارف جاری و زودگذر تخصیص نیافته و صرف اندوخته و یا سرمایه گذاری (پس انداز) به امید تحصیل درآمد آتی که موثر در افزایش سرمایه ملی می باشد می گردد.

مهمترین هدف در برنامه ریزی اقتصادی در کشورهای در حال توسعه، به وجود آوردن حداکثر امکانات برای تامین افزایش سرمایه گذاری به جهت توسعه و رشد اقتصادی است که آن نیز با میزان سرمایه گذاری رابطه مستقیم دارد. ص ۱۱۳

سپرده های سرمایه گذاری مدت دار

- انواع سپرده های سرمایه گذاری مدت دار:

- سپرده سرمایه گذاری کوتاه مدت: در خصوص افتتاح این حساب مشتری به بانک وکالت با حق توکیل میدهد تا سپرده وی را طبق قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره) به طور مشاع به کار گرفته و منافع حاصله را طبق آئین نامه و مقررات مربوطه با داشتن حق مصالحه بین بانک و سپرده گذار به تناسب مبلغ و مدت پس از کسر حق الوکاله پرداخت نماید و همچنین در فرم مربوطه حق اجازه تمدید و یا ابطال سپرده در سررسید برای مشتری محفوظ گردیده است.

وکالت

هرگاه صاحب حساب به عللی مانند مسافرت و بیماری یا گرفتاری شغلی و موارد مشابه نتواند شخصا برای امور بانکی خود اقدام کند (موکل) شخصی را به وکالت (وکیل) از طرف خود برای انجام تمام یا قسمتی از امور بانکی (مورد وکالت) انتخاب و با تنظیم وکالت نامه به بانک معرفی می نماید.

طبق ماده ۶۵۶ ق.م: وکالت عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین، دیگری را برای انجام امری نایب خود می نماید. انتخاب وکیل برای امور است که موکل اهلیت قانونی برای انجام آن را دارد. لذا وکیل نیز باید از همان اهلیت قانونی برخوردار باشد، وکالت باید در امری داده شود که خود موکل بتواند آن را به جای آورد. وکیل هم باید کسی باشد که برای انجام آن امر اهلیت داشته باشد. (ق.م ۶۶۲)

اقسام وکالت (به اعتبار طرفین وکالت نامه)

وکالت ممکن است که از طرف شخصی به شخص دیگر یا شرکت به شخص و یا شخصی به شرکت و بالاخره شرکتی به شرکت دیگر داده شود.

۱- وکالت شخصی به شخص دیگر: همانگونه که گفته شد چنانچه شخصی بخواهد به شخص دیگری وکالت دهد که امور بانکی او را وکالتا انجام دهد و همچنین به جای موکل بتواند کلیه اسناد و اوراق تجاری او را امضاء نماید باید از وکالت نامه رسمی یا بانکی استفاده کند.

وکالت شرکت به شخص: در مورد وکالت شرکت به یک شخص یا اشخاص لازم است اساسنامه شرکت به دقت بررسی شود که آیا به هیئت مدیره آن شرکت اجازه واگذاری اختیاراتی به اشخاص دیگر داده شده یا خیر.

حساب مرکز

شعب به غیر از مبادلات و نقل و انتقال داخلی حساب های خود، مبادلات بسیار زیادی یا سایر شعب در سراسر کشور دارند. صدور حواله ها و پرداخت آن در شعب دیگر، پرداخت و یا واریز به حساب های قرض الحسنه پس انداز در گردش، ارسال وجود به شعب با دریافت از آنها و به طور کلی هر نوع ارتباط مالی که شعب با هم داشته باشند از طریق حسابی به نام حساب مرکز انجام می گیرد. حساب مرکز از جمله حساب هایی است که مانده آن خاصیت دوگانه دارد. به عبارت دیگر در اکثر شعب، مانده این حساب بدهکار و جزء اقلام دارایی ها طبقه بندی می گردد. اما در شعبی که مصرف کننده وجود بوده و در آنها مجموع تسهیلات اعطایی از مجموع سپرده ها بیشتر باشد. مانده حساب مرکز بستانکار خواهد بود. در گذشته نه چندان دور، شعب بابت نقل و انتقال حساب ها بین خود از اسنادی به نام سند مرکز استفاده نموده و با ارسال اسناد برای شعبه مقصد و ثبت در فرمی به نام فهرست مرکز با آن شعبه تسویه حساب می نمودند. هر شعبه یک نسخه از فهرست مرکز را که کلیه اسناد مرکز صادره و وارده در آن ثبت شده بود به اداره حسابداری کل و بودجه اداره مسئول رسیدگی به امور این گونه اسناد فرستاده و اداره مزبور کلیه حساب های شعب را ثبت و نگهداری و پس از کنترل با استفاده از فهرست های ارسالی شعب، اقدام به تسویه حساب بین شعب می نمود.

حواله ها

انتقال وجه مشتری توسط بانک از واحدی به واحد دیگر را حواله می نامند. حواله ممکن است بین دو واحد در یک شهر و یا دو شهر جداگانه انجام گیرد.

حواله بین دو واحد در یک شهر

چنانچه مشتری به شعبه مراجعه و تقاضای انتقال وجهی را به حساب خود یا شخصی دیگر، نزد شعبه دیگری در همان شهر بنماید، متصدی مربوطه یک برگ سند نقدی دو نسخه ای (نمونه ۵۷۶) در اختیار متقاضی قرار میدهد و درخواست کننده سند دو نسخه ای فوق را که در آن شماره حساب، تاریخ، نام واحد، نام صاحب حساب، مبلغ حروفی و عددی و نام و آدرس پرداخت کننده و محل امضاء در فرم پیش بینی شده تکمیل و همراه وجه مورد نظر، تحویل متصدی امور بانکی می نماید و رسید خود را دریافت میکند. متصدی مزبور پس از دریافت وجه و اتمام کار، سند حسابداری را به مسئول مربوطه در دایره صندوق تحویل می نماید. مسئول فوق که دفاتر رمز تحویل او می باشد پس از استخراج عدد رمز و درج آن روی سند، اطلاعات لازم مندرج در سند را توسط تلفن به شعبه گیرنده اطلاع می دهد.

سفته (فته طلب):

بر اساس مفاد ماده ۳۰۷ قانون تجارت، سفته سندی است که به موجب آن امضاء کننده تعهد می کند مبلغی را در موعد معین یا عندالمطالبه در وجه حامل یا شخص معین و یا به حواله کرد آن شخص کارسازی نماید.

برات

برات نوشته ای است که به موجب آن برات کش به دیگری دستور میدهد که به دیدار یا چند روز پس از دیدار یا در سررسید معین مبلغی را در وجه یا به حواله کرد خود او یا شخص ثالث بپردازد.

انواع بروات

در عنوان حساب های بانک لفظ سفته و برات با کلمه بروات به کار رفته که شامل هر دو مورد می باشد. بروات را بر حسب وصول آنها میتوان به سه دسته تقسیم کرد:

الف - بروات وصولی

وصولی محلی وصولی عهده شهرستانها

دریافتی از شهرستانها (وصولی و تضمینی آنها)

ب - بروات تضمینی

تضمینی محلی تضمینی عهده شهرستانها

پ- بروات خریداری (خرید دین)

خرید دین محلی خرید دین عهده شهرستان ها

دریافتی از شهرستان های خریداری آنها

- دفتر روزنامه

طبق ماده ۷ قانون تجارت، دفتر روزنامه دفتری است که تاجر باید همه روزه مطالبات و دیون و داد و سند تجاری و معاملات راجع به اوراق تجاری (از قبیل خرید و فروش و ظهرنویسی) و به طور کلی جمیع واردات و صادرات تجاری خود را به هر اسم و رسمی که باشد و وجوهی را که برای مخارج شخصی خود برداشت میکند در آن دفتر ثبت نماید.

- دفتر کل:

طبق ماده ۸ قانون تجارت، دفتر کل دفتری است که تاجر باید کلیه معاملات را لاقلاً هفته ای یک مرتبه از دفتر روزنامه استخراج و انواع مختلفه آن را تشخیص و جدا کرده هر نوعی را در صفحه مخصوصی در آن دفتر به طور خلاصه ثبت کند.

- دفتر روزنامه در بانک:

در بانکها عملیاتی که در روزنامه ثبت میشود، عمدتاً مربوط به داد و ستدهای مالی بانک با مشتریان است و چون حجم عملیات معمولاً زیاد است لذا به منظور انتخاب بهترین روش برای ثبت اسناد در روزنامه، اسناد را تقسیم بندی نموده، سپس خلاصه گیری و در دفتر روزنامه کل ثبت می نمایند، تقسیم بندی روزنامه کل به شرح زیر است:

الف) روزنامه نقدی - ب) روزنامه انتقالی

- گزارشها

به منظور اطلاع رسانی و کنترل بیشتر در خصوص ثبت های روزانه، گزارش هایی به شرح زیر در واحدها تهیه میگردد: **PC40**: این گزارش شامل فهرست خلاصه روزنامه های نقدی، انتقالی، انتظامی و خلاصه تلفیقی عملیات روز مورد گزارش می باشد. لیست مذکور حاوی اطلاعات دیگری نظیر تعداد اسناد در هر سر فصل به تفکیک نقدی و انتقالی و تاریخ های عملیات و تهیه بوده که در قسمت تلفیقی آن، جمع کل اسناد را در هر سرفصل مشخص می نماید.

تعریف ربا

ربا به معنای «زیاده بر اصل» چه به صورت پول و چه به صورت جنس در قرآن مجید صریحاً و مؤکداً منع شده است.

مضاربه

مضاربه عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین (مالک) عهده دار تامین سرمایه (نقدی) می گردد با قید اینکه طرف دیگر (عامل) با آن تجارت کرده و در سود حاصله شریک باشند.

با توجه به تعریف فوق، کسی که سرمایه را تامین میکند مالک یا مضارب و کسی که با آن سرمایه کار میکند عامل می نامند.